

«Drapa i Baneheia i Kristiansand er etter alt å døme oppklart»

En evaluering av
TV 2s dekning av
Baneheia-saken

TV 2, 13. september 2000

2

Av: Margrethe Håland Solheim
og Anne Weider Aasen

Innholdsfortegnelse:

- 1. Innledning**
- 2. Slik har vi jobbet med evalueringen**
- 3. Slik dekket TV 2 Baneheia-saken**
- 4. Rammene for dekningen**
- 5. Hva ble stilt av kritiske spørsmål til politi og påtalemyndighet?**
- 6. Hvordan ble de tre bevisene ettergått og dekket?**
- 7. De pårørendes rolle**
- 8. Hvordan var kildebredde i dekningen?**
- 9. Gjenopptakelse - burde TV 2 gjort mer?**
- 10. Andre flater**
- 11. Dokumentar og podkast**
- 12. Ekstern oppmerksomhet rundt TV 2**
- 13. Oppsummering**
- 14. Konkrete endringer**
- 15. Presseetikk**
- 16. Tilsvær**
- 17. Ordliste**
- 18. Kilder**

1. Innledning

19. mai 2000 ble to jenter voldtatt og drept i Baneheia i Kristiansand. Først fire måneder senere, 13. september 2000, ble Viggo Kristiansen og Jan Helge Andersen pågrepet og siktet for handlingene.

I rettssakene som fulgte, ble Viggo Kristiansen dømt til lovens strengeste straff, 21 års fengsel. Jan Helge Andersen fikk redusert straff, og rettsinstansene trodde på hans forklaring om at Viggo Kristiansen var hovedmannen.

Nye analyser av DNA-materialet i saken, som ble brukt som fellende bevis i retten, viser at deler av bevisene var utilstrekkelige og tilnærmet verdiløse. DNA-bevisene slår også beina under et annet svært viktig bevis – Jan Helge Andersens forklaring.

22. oktober 2022, etter at Kristiansen fem ganger hadde forsøkt å få saken sin gjenopptatt, ba Riksadvokaten om at Viggo Kristiansen skulle frikjennes for handlingene. 15. desember 2022 ble Viggo Kristiansen frikjent for drapene og voldtektene i Baneheia.

Hvordan dekket TV 2 saken, fra de første meldingene om forsvinningen av to jenter, gjennom rettsinstansene og gjenopptakelseforsøkene?

Gjennom arbeidet med å evaluere dekningen har vi hovedsakelig stilt oss, og de vi har snakket med, følgende spørsmål:

1. Hva ble stilt av kritiske spørsmål til politi og påtalemyndighet?
2. Hvordan ble de tre hovedbevisene ettergått?
3. Hvilken rolle hadde de pårørende?
4. Hvordan var kildebredden i dekningen?
5. Hvilke veier var sakene vinklet?

Og sist, men ikke minst: Hva kan vi i TV 2 lære av Baneheia-saken?

2. Slik har vi jobbet med evalueringen

Høsten 2022 ønsket nyhetsredaktør Karianne Solbrække å gjennomføre en evaluering av Baneheia-dekningen i TV 2. Hovedmålet var å få fram eventuelle konkrete læringspunkter.

Anne Weider Aasen, leder for samfunnsavdelingen, og Margrethe Håland Solheim, nyhetsjournalist og klubbleder, ble spurt om å påta seg oppgaven. Ingen av dem har vært involvert i sentrale deler av Baneheia-dekningen til TV 2 tidligere.

Arbeidet startet i slutten av november 2022. Rammene for arbeidet ble satt til rundt en måned, og det var derfor nødvendig å avgrense materiale for evalueringen. Det er derfor avgrenset til å gjelde 18.30- og 21-sendingene fra 19. mai 2000 og fram til i desember 2022. I tillegg er store deler av dekningen på TV2.no fra 2017 og fram til slutten av 2022 gjennomgått.

Det er også gjennomført intervjuer med en rekke personer som jobbet med saken på tidlig 2000-tall, samt de siste årene.

De som har vært intervjuet, er reporter Trond Solvang, reporter Per Asle Rustad, reporter Kenneth Fossheim, reporter Gunnar Ringen Johansen, tidligere kveldsredaktør og nåværende leder for aktualitetsavdelingen i Oslo, Niklas Lysvåg, og nyhetsredaktør Karianne Solbrække. Flere tidligere ledere og journalister vi har forsøkt å snakke med, ønsket ikke å stille til intervju. Tidligere nyhetsredaktør Kjell Øvre Helland har bidratt med en skriftlig redegjørelse.

En åpenbar mulig feilkilde er tid. Rettsrundene, som er en sentral del av vår evaluering, foregikk for over 20 år siden, mens gjenopptakelsesforsøkene begynte allerede i 2008. Dette kan ha påvirket hva våre muntlige kilder husker, og kildene kan også ha blitt påvirket av de senere års utvikling i saken. Også endringer i journalistikken, og krimjournalistikken særlig, vil kunne spille inn på hvordan vi med dagens øyne ser på det som ble gjort den gangen. Dette vil vi drøfte ytterligere senere.

De aktørene som omtales i rapporten, har fått mulighet til å svare på påstandene som framkommer om dem. Tilsvarene er lagt i en egen del bakerst i rapporten, punkt 16. Enkelte interne begrep er også ytterligere forklart i punkt 17.

3. Slik dekket TV 2 Baneheia-saken

I dette arbeidet har vi gått gjennom store deler av TV 2s dekning. Det er snakk om 74 VB-er, samt live-innslag i elleve sendinger, i perioden fra forsvinningen til pågripelsen. Fra september til den første rettsrunden startet er det snakk om 33 VB-er, samt live-rapporter i seks sendinger. Første rettsrunde ble dekket kontinuerlig fra start til slutt, med 52 VB-er, og live-innslag i fire sendinger. Også andre rettsrunde ble dekket omfattende, med 24 VB-er, samt live med reporter i seks av sendingene.

Fram til Høyesterett forkastet Viggo Kristiansens anke 24. april 2002, var det jevnlig innslag på TV 2-nyhetene. Så ble det stille. Fram til 2008 drev ikke TV 2 med kritisk journalistikk på skyldspørsmålet i saken. Flere av gjenopptakelsesforsøkene ble dekket med kom-er i sending, før vi i 2019 kunne se en endring.

Fra 2019 ble saken dekket med en rekke VB-er, live-er, nettsaker og gjesterigg på TV 2 Nyhetskanalen. Plattformene nyhetsredaksjonen her brukte aktivt, var langt flere enn i 2000-2001. Denne dekningen ble holdt oppe med jevnlig saker fram til slutten av materialet vi har tatt for oss, i slutten av 2022.

I det følgende vil vi komme med en gjennomgang av TV 2s dekning av saken og materialet vi har tatt for oss.

DIREKTE: TV 2-reporter Per Asle Rustad er med direkte i 21-sendingen 21. mai - bare minutter før politiet på en pressekonferanse forteller at de har funnet de to jentene døde. Foto: TV 2

3.1 To jenter funnet drept

19. mai 2000 ble to jenter meldt savnet i Baneheia i Kristiansand. Først 20. mai 2000 meldte TV 2 dette i sin 18.30-sending. Det var da satt i gang en storstilt leteaksjon etter de

to. TV 2 sendte et stort team til Kristiansand, som var på plass da de to jentene ble funnet drept 21. mai.

Det ble i dagene og månedene etter drapene publisert saker der det TV 2 hadde snakket med naboer og beboere i Kristiansand som var redde og utrygge. Politiets etterforskning og tips de fikk inn, ble bredt dekket. Det ble sendt kom-er og VB-er på siste utvikling i etterforskningen, og den kilden som konsekvent gikk igjen gjennom sommeren, var politiets Arne Pedersen.

25. mai meldte TV 2 at politikilder opplyste om funn av sæd på åstedet. Neste dag ble dette avkreftet. 26. mai meldte også TV 2 at politiet hadde fått "nedslående nyheter - det var foreløpig ikke mulig å danne en fullstendig DNA-profil av materiale funnet på åstedet". Gjennom sommeren kom det fram at politiet sirklet seg inn på flere uidentifiserte menn som skulle ha vært i Baneheia på drapstidspunktet, og at de fremdeles håpet å kunne finne en fullstendig DNA-profil.

16. august kom nyheten om at politiet hadde fått en fullstendig DNA-profil på materiale funnet på åstedet. Nyhetssakene til TV 2 handlet om at det ble tatt blodprøver av letemannskaper for å utelukke at materialet tilhørte dem. 29. august er det avkreftet at DNA-et tilhørte letemannskapene. TV 2 slo da fast i intro til VB at "politiet har sikret seg DNA-profil fra gjerningsmannen i Baneheia".

Live-reporter Per Asle Rustad meldte i 18.30-sendingen denne kvelden at dersom navnet på gjerningsmannen fantes i politiets materiale, var det kun et spørsmål om tid før han ble tatt.

30. august, midt i et kritisk punkt i etterforskningen, varslet Ada Sofie Austegard at hun hadde opprettet Stine Sofies Stiftelse. «Jeg er et offer, men jeg ønsker å gjøre noe konstruktivt ut av situasjonen. Stine Sofie elsket oppmerksomhet og medieoppslag, og jeg vet at hun ville likt dette», sa hun i TV 2s sending.

I samme tidsrom ble det sendt prøver fra enkelte av de som befant seg i Baneheia kvelden 19. mai 2000, til Rettsmedisinsk institutt for analyse. TV 2 sendte også en sak 3. september på stemmer som ønsket et DNA-register, mens Datatilsynet uttalte at dette nok ikke var realistisk.

I kveldssendingen 12. september meldte TV 2 følgende i en kom: «Politiet i Kristiansand får i morgen tilbake prøvene som har vært til analyse ved Rettsmedisinsk institutt. Baneheia-saken kan dermed nærme seg en slutt dersom man får treff på DNA-prøvene som har vært til analyse.»

PRESSEKONFERANSE: Under pressekonferansen i Kristiansand 13. september var det fullt i rommet. Arne Pedersen (i midten) snakket mest. Til høyre ser vi også Asbjørn Hansen fra Kripos. Foto: TV 2

3.2 Pågripelsene

13. september kom politiet med en pressemelding om at to unge menn var pågrepet, siktet for hendelsene i Baneheia. TV 2 gikk på lufta med en ekstrasending klokken 13 denne dagen, der pressekonferansen til politiet ble sendt. Videre var det først og fremst gjennom 18.30- og 21-sendingene saken ble dekket. I åpningen av sendingen 18.30 slo programleder fast: “Ja, drapa i Baneheia i Kristiansand er etter alt å dømme oppklart.”

I de første sendingene var politiets Arne Pedersen eneste muntlige kilde, og han forble den i politiet som uttalte seg hele veien fram til fellende dom. I første pressekonferanse med politiet gikk det fram at det var DNA-treff på en person, og at en av de to også hadde erkjent forholdene, samt trukket kameraten med seg. Det var ikke mange spørsmål fra journalister under pressekonferansen, men TV 2s reporter stilte noen:

Reporter: «Er dere 100 prosent sikre på at dere har tatt rett gjerningsmenn?»

Pedersen: «Jeg sa jo innledningsvis at vi hadde treff på DNA på en av dem. Den andre har vi foreløpig ikke treff på DNA, men vi avventer ytterligere biologisk materiale og kan ikke utelukke at vi har ytterligere en profil i saken.»

Reporter: «Visste dere fra starten av at dere lette etter det som nå kan være to gjerningsmenn?»

Pedersen: «Vi har antatt at det var snakk om to personer, men vi har ikke kunnet vært sikre på det før vi nå har fått det konstatert.»

Det ble allerede 13. september laget en VB til TV 2s hovedsendinger om hva DNA-bevis er. Dette er en VB der reporter speaket og forklarte at DNA er som en persons biologiske fingeravtrykk. Siste setning fra reporter var «DNA-bevis er alltid 100 prosent fellende bevis i retten». Ingen var intervjuet i saken. I grafikk i hjørnetekst ble det slått fast: «Avslørt av DNA-bevis.» I både introer fra studio og reportasjer med reaksjoner fra innbyggerne i Kristiansand ble det gjentatt at saken etter alt å dømme var oppklart, og det ble rapportert om en enorm lettelse.

I 21-sendingen 13. september var også Ada Sofie Austegards søster, Aud Helen Austegard, intervjuet direkte av Per Asle Rustad. Hun trakk her fram søsterens arbeid med Stine Sofies Stiftelse og søsterens enorme styrke. Per Asle Rustad var med live i de fleste sendingene de neste dagene. Her beskrev han stemningen i byen og kom med siste nytt fra politiet.

Samtidig fikk de to siktede forsvarere, som for første gang figurerte i TV 2s sendinger 14. september. Ben Fegran, Jan Helge Andersens forsvarer, var gjennom sendingene i

september med syv ganger, mens Tore H. Pettersen, Viggo Kristiansens forsvarer, ble intervjuet fem ganger. Pettersen uttalte seg som regel i en kort synk, mens Ben Fegran ofte kom til med flere uttalelser som det ble laget egne VB-er på, blant annet at Andersen på sikt ønsket å møte og beklage overfor familiene til jentene. Fegrans uttalelser gikk i stor grad ut på hvor vanskelig hele situasjonen var for Andersen. I 21- sendingen 17. september 2000 ble det sagt av reporter i en speak at Kristiansens forsvarer hadde vært mye mer utilgjengelig for media.

Bistandsadvokatene Anne Kristine Bohinen og Iver Steen uttalte seg enkelte ganger på vegne av familiene.

Etter noen dager kom flere venner og bekjente av de to siktede på banen, og flere av disse bekreftet politiets teori om at Kristiansen var «lederen» av de to. Samtidig sa en barndomsvenn at bildet media tegnet av Kristiansen, var en side han aldri hadde sett gjennom deres 21 år lange bekjentskap.

I 21-nyhetene 16.09.2000 ble det sendt en VB der Morten Hansen var hovedperson. Han var søppelbilsjåføren som hadde jobbet med Kristiansen hele sommeren 2000. Han beskrev Kristiansen som helt annerledes enn det som var kommet fram i mediene, og stilte spørsmål ved hvorvidt han kunne ha gjort det han var mistenkt for. 25. oktober 2000 hadde TV 2 første melding der det ble henvist til kilder i politiet som opplyste at de trolig hadde DNA-treff på Viggo Kristiansen. Dette ble fulgt opp 26. oktober med en sak der TV 2 meldte at politiet hadde fått bekreftet treff på Viggo Kristiansen, og at DNA-beviset knyttet Kristiansen til åstedet med 100 prosent sikkerhet. Samtidig holdt Tore Pettersen fast ved at Kristiansen hevdet sin uskyld, selv om forsvareren var tydelig på at «jeg har fra tidlig av oppfordret ham til å si sannheten».

3.3 Første rettsrunde

Rettsaken startet 23. april 2001. I dagene før rettsaken hadde TV 2s hovedsendinger flere saker, og det var Ada Sofie Austegard som var hovedkilde i flere av dem. Materialet var hentet fra dokumentaren «Tom for tårer» på Dokument 2. Austegard krevde lengre straff for personer som hadde begått overgrep mot barn. Hun fikk støtte av

statsministerkandidat Kjell Magne Bondevik og motstand fra forsvarsadvokat Harald Stabell.

Tore H. Pettersen hadde også et utspill kort tid før rettssaken startet, der han uttalte at forklaringene i Baneheia-saken ikke vil ha offentlighetens interesse, og at han ville be om lukkede dører. Dette ble ikke fulgt opp ytterligere i TV 2s dekning.

Rektor ved Fagerholt skole i Kristiansand ba om et møte med pressen for at de mest grufulle detaljene fra rettssaken ikke skulle bli offentliggjort, noe TV 2 også meldte.

RETTSREGNING: Denne rettstegningen viser aktørene i retten første rettsdag. Viggo Kristiansen blir i VB-en i 21-sendingen denne dagen beskrevet som lett smilende.

Dagen før rettssaken, 22. april 2001, hadde TV 2 en sak der Viggo Kristiansens person og bakgrunn ble beskrevet grundig. Det ble blant annet brukt et klipp fra et intervju som ble gjort av ham som barn, og det ble beskrevet hvordan han i oppveksten slet med ADHD og raserianfall. Headline lød «Viggo Kristiansen likte å se vald på TV alt som 11-åring,

oppveksten blir sentral i rettssaka», med «Likte å se tv-vold» i blueline. Reporter slo fast at Jan Helge Andersen var en rolig gutt som lett kunne bli påvirket av andre.

Første rettsdag ble det gjort et intervju med Andersens forsvarer Ben Fegran, samt bistandsadvokat Anne Kristine Bohinen. Samtidig var det live-rapporter fra reporter Per Asle Rustad som preget sendingene. Rettsdagen, og det som kom fram, ble beskrevet som grusom. I disse første dagene gjentok Fegran flere ganger hvilken belastning det var for Jan Helge Andersen å forklare seg om hendelsene i Baneheia. 23., 24. og 25. april var det Andersens forklaring som er det sentrale i TV 2s dekning.

Tre dager etter at rettssaken hadde startet, uttalte Tore H. Pettersen seg for første gang. Det eneste han ble sitert på, var at det var vanskelig for Kristiansen å forklare seg om de forholdene han hadde tilstått, altså overgrep på en jente i ungdommen.

De første dagene var det i stor grad rene rettsreferater med skildring av det som var kommet fram i retten, som ble sendt, supplert med live-rapporter med Per Asle Rustad. I rettsreferatene kom det flere ganger fram beskrivelser av de to tiltalte. Begge ble beskrevet som kalde, men det ble brukt mer tid på å beskrive Viggo Kristiansen, og han ble flere ganger beskrevet som lederen av de to.

25. april ble offerteorien og Andersens tilståelse omtalt. «Da politietterforsker fortalte om hårfunn på åstaden og at Andersen selv kunne være et offer i saka, tilsto 20-åringen med en gang», sa reporter i speak i VB-en som ble sendt denne kvelden.

2. mai 2001 vitnet Bente Mevåg fra Rettsmedisinsk institutt, og det var særlig DNA-beviset som var tema for TV 2s sendinger denne kvelden. Saken om DNA-beviset var vinklet på at Mevåg var tydelig på at tekniske bevis ikke kunne knytte Viggo Kristiansen til åstedet. I VB-en ble det brukt en synk fra en tidligere pressekonferanse der Arne Pedersen uttalte seg om at de hadde DNA-bevis som knyttet Kristiansen til åstedet. Det Mevåg derimot var tydelig på, var at det var DNA fra to gjerningspersoner. I rettsreferatet slo reporteren fast at «selv om DNA-beviset mot Kristiansen er relativt tynt, mener påtalemyndigheten å ha nok på ham til å dømme ham». Samme dag var det også en reportasje om obduksjonsrapporten, der reporter slo fast det som kan være en svakhet i Jan Helge

Andersens forklaring: «Ekspertene forteller at jentene ble utsatt for vold før de ble drept. Dette fortalte ikke Andersen om i sin forklaring, og det kan svekke hans versjon».

3. mai vitnet politiavdelingssjef Geir Hansen, som hadde avhørt Jan Helge Andersen i 80 timer. I reportasjen, som var vinklet på at Jan Helge Andersen viste liten anger etter at han tilsto, kom det fram at Andersen først en måned etter pågripelsen tilsto å ha vært med på de seksuelle handlingene. Det var flere vitner inne som uttalte seg om Viggo Kristiansens væremåte. 9. mai 2001 kom det blant annet fram i retten at Kristiansen hadde truet onkelen med en Mora-kniv. Samme dag var ADHD-foreningen på banen i en VB og ba om at det ble brukt mer ressurser på gruppen, og viste til «hvor galt» det hadde gått med Viggo Kristiansen.

15. mai 2001 vitnet Telenor ved sikkerhetssjef Audun Tollum-Andersen. Han slo fast at Viggo Kristiansens telefon ikke kunne ha vært på åstedet. I introen til 18.30- og 21-sendingen het det at «Telenor kan hjelpe Viggo Kristiansen». Reporter slo fast at «i dag smalt bomben». Det var tydelig at Telenor mente Viggo Kristiansens mobil ikke kunne ha vært på åstedet på gjerningstidspunktet.

Dagen etter var det en ny VB på mobilbeviset. Ekspert Tom Segalstad ved Universitetet i Oslo sa at spesielle værphenomen kunne forklare hvorfor ikke den nærmeste basestasjonen hadde slått inn, og han var dermed kritisk til Telenors bastante konklusjon. Også eksperter fra Telia og Tele 1 sa de var kritiske til Telenors rapport.

Midt under rettssaken, 19. mai, var det ett år siden drapene. Ada Sofie Austegard holdt 17.-mai-tale i Grimstad, samtidig som en minnekonsert ble bredt dekket. Så fortsatte rettssaken.

21.mai 2001 fikk TV 2s seere høre hva Tore H. Pettersen tenkte for første gang, etter å ha gjentatt i så å si alle sine uttalelser at «det sparer jeg til prosedyren». Han uttalte i sin prosedyre at Kristiansen måtte frifinnes fordi det ikke forelå tekniske bevis mot ham. Bakgrunnen, slik det ble lagt fram i TV 2s sak, var blant annet mobilbeviset. Pettersen understrekte også at Kristiansen ikke på noe tidspunkt hadde tilstått å ha vært i Baneheia eller å ha deltatt i handlingene. I omtalen av aktors prosedyre samme dag slo reporteren fast at «påtalemyndigheten fester lit til Andersens forklaring, men mener han lyver på

vesentlige punkt». Hvilket punkt det var snakk om, utdypes ikke ytterligere. Under aktors prosedyre ble Andersen hentet fram i vitneboksen på ny, for å komme med «nye opplysninger som kan ødelegge Kristiansens alibi», som TV 2s reporter formulerte det i en VB i 18.30- og 21-sendingen 22. mai 2001. Andersen forklarte i retten at Kristiansen pleide å legge mobilen sin i en sykkelveske, og at sykkelen med vesken skulle ha vært parkert ved bommen inn til Baneheia. Han forklarte også at Viggo Kristiansen på et tidspunkt under drapene forsvant, og at han kunne ha rukket ned til sykkelen. Han sa dette kunne forklare hvorfor mobilen slo inn på en annen basestasjon enn det som ville vært naturlig på selve åstedet.

Under Fegrans prosedyre, der han la ned påstand om 10 års fengsel for Andersen, kom Ada Sofie Austegard på banen i TV 2s sak i kveldssendingene. Hun reagerte kraftig på den korte straffen forsvareren ba om. Etter at rettssaken var ferdig 25. mai, skrøt aktor Edward Dahl av pressen, og av at pressen hadde gjort en god jobb med dekningen. Dette hadde TV 2 en egen VB om.

En opptelling viser at Tore H. Pettersen ble intervjuet 14 ganger i dekningen av første rettsrunde, og Svein Hagen (Viggo Kristiansens andre forsvarer) to ganger. Ben Fegran snakker ti ganger. Ada Sofie Austegard ble intervjuet syv ganger, mens Anne Kristine Bohinen ble intervjuet to ganger, og bistandsadvokat Ivar Steen tre ganger. Aktor Edward Dahl ble intervjuet tre ganger.

3.4 Domsavsigelsen

Dommen falt 1. juni 2001, og TV 2 presenterte dette i en 10 minutter lang pakke i 21-sendingen. Aktor, begge forsvarerne og bistandsadvokater fikk komme til orde.

Strafferettsekspert Svein Slettan uttalte seg om at det virket riktig at Andersen fikk kortere straff, basert på dommen og at retten hadde funnet det bevist at han ikke hadde planlagt handlingene. Folk på gata i Kristiansand uttalte seg om dommen, og en innbygger sa: «Jeg tror ikke på Andersen. De burde fått full pakke begge to.»

Gjentatte ganger ble det tatt tydelig forbehold fra reporter som speaket sakene rundt domsavsigelsen, ved at det flere ganger ble brukt formuleringer som «dersom dommen blir stående».

De pårørende stilte, ved hjelp av bistandsadvokat og representant fra Stine Sofies Stiftelse, og uttalte at de var rystet over straffenivået.

3.5 Lagmannsretten

4. januar 2002 startet TV 2s dekning, med en forhåndssak, før saken i lagmannsretten skulle starte 7. januar. Denne dagen sendte TV 2 en VB der Viggo Kristiansens forsvarer Tore H. Pettersen uttalte seg om at nye bevis kunne frikjenne hans klient. Pettersen viste til nye rekonstruksjoner på stedet, og at det var elementer i Andersens forklaring som ikke stemte.

Da rettssaken startet 7. januar, ble oppmerksomheten rettet mot Tore H. Pettersen igjen. "Han har den tøffeste jobben", slo reporteren fast i speak, og i saken henvises det til hvor mye jobb det hadde vært, og at enkelte klienter hadde vendt Pettersen ryggen etter at han tok jobben med å forsvare Kristiansen. Live denne kvelden sier Per Asle Rustad at "mobilbeviset vil også bli sentralt, Viggo Kristiansens håp ligger her".

På rettens andre dag, 8. januar, ble det henvist til en «voldsom konfrontasjon» mellom Viggo Kristiansen og Jan Helge Andersens forsvarer Ben Fegran. Det kom fram at Viggo Kristiansen ble tvunget til å innrømme at elementer ved en tidligere forklaring ikke stemte. I påfølgende live-rapport fra TV 2s reporter Per Asle Rustad slo han fast at «Viggo ble drevet fra skanse til skanse, og Kristiansens troverdighet er svekket etter rettsdagen». «Fegran har nok forsøkt å senke Kristiansens troverdighet for å øke Andersens, for å kunne be om mindre straff», sa Rustad.

9. januar 2002 ble Jan Helge Andersen beskrevet som angrende i retten, da han forklarte seg. «Viggo skulle heller drept meg enn jentene», sa han, og dette gjengis i TV 2s VB. Det ble også gjengitt hvordan Viggo Kristiansen reagerte; han bare kikket ned i bordet. I live-bolken med Rustad i 18.30-sendingen spurte reporteren seg: «Er dette reaksjonen til en uskyldig mann?». Han gjentok også live i 21-sendingen at Kristiansen så ned i bordet og skjulte ansiktet.

«Jeg tror nok juryen tenker: Er dette virkelig reaksjonen til en uskyldig mann?». Det ble også trukket fram at Jan Helge Andersen kom med en forklaring bare gjerningsmannen kunne kjenne fra åstedet.

15. januar vitnet sakkyndig Bente Mevåg om DNA-bevis og ytterligere rettsmedisinske undersøkelser. Rettsdagen ble dekket med en kom i kveldssendingene.

16. januar var mobilbeviset tema i retten. Introen til VB-en om dette var som følger: «Viggo kan ha sendt og mottatt tekstmeldinger inne i Baneheia, mener både Telenor og konsulentfirmaet Teleplan. Dermed kan Pettersen ha mistet sitt viktigste kort.» Inge Schøyen i Teleplan og Bjørn Amundsen, dekningsdirektør i Telenor, uttalte at man ikke kunne slå fast at Viggos telefon ikke var på åstedet. Telenor fikk kritiske spørsmål mot seg. Telenor uttalte på sin side at «våre resultater viser ikke at det er umulig at telefonen var der, vi har bare ikke klart å gjenskape dette».

17. januar hadde TV 2 en VB vinklet på at Tore Pettersen mente Jan Helge Andersen løy. Pettersen stilte til et kort intervju.

Reporter: «Du mener han ikke forteller sannheten?»

Pettersen: «Det er korrekt. Det vil være et av flere elementer som jeg regner med at retten skal ta stilling til.»

Reporter: «Forteller han sannheten?»

Pettersen: «Nei, det tror jeg ikke.»

Under ankesaken vitnet også Viggo Kristiansens mor, 30. januar 2002. Hun ville gi sønnen alibi og hevdet hun hørte ham snakke i telefonen utenfor huset ved 19-tiden, altså i tidsperioden da påtalemyndigheten mente jentene ble drept. Men moren innrømmet i løpet av utspørringen at det hele kanskje var ønsketenkning.

31. januar laget TV 2 saken «Dette er kvinnen som løste Baneheia-saken», med et intervju med Bente Mevåg, som fortalte om DNA-treffet de fikk på Andersen, og at de var glade for

å kunne hjelpe. «Det er ingen tvil om at vi var veldig glad da vi fikk et treff, og det førte til at vi løste saken», sa hun.

LØSNINGEN: "Dette er kvinnen som løste Baneheia-saken", sier reporter i speak i en VB 31. januar. Bente Mævåg sier det føltes fint å få DNA-treff. Foto: TV 2

Under sin prosedyre 1. februar var Tore Pettersen tydelig på at Baneheia-saken ikke ble mindre tragisk av en feilaktig dom. Han var tydelig på at Andersen hadde dratt bestekompien sin inn i noe han ikke var skyldig i. Han mente man måtte sette hele Andersens forklaring til side, og at man da ikke ville stå igjen med noe. I denne VB-en fikk også Ben Fegran komme til orde, og han fikk siste ordet ved å si: «Jeg synes han (Pettersen) har reist ting som har kommet opp tidligere, men som retten har tilbakevist.»

5. februar falt dommen mot Viggo Kristiansen, og juryen kom med sin avgjørelse. I ekstrasendingen stilte nyhetsanker Vår Staude spørsmålet: «Fellende kjennelse, noe annet ville vel være veldig oppsiktsvekkende?» da hun satte over til Per Asle Rustad i Kristiansand. Rustad svarte bekreftende at det vil vært svært oppsiktsvekkende.

I kveldssendingen 18.30 ble justismord tematisert live med Per Asle Rustad. Dialogen mellom nyhetsanker og reporter gikk som følger:

Vår Staude: «Kristiansens forsvarer har kalt dette et justismord - vil man noen gang få den fulle sannheten om hva som egentlig skjedde i Baneheia?».

Per Asle Rustad: «Jeg tror vi har den fulle sannheten nå, om hva som skjedde med de to jentene og hvem som gjorde det. Det foreligger nå to knusende avgjørelser i denne saken, og jeg tror mange nå er lettet over at man kan legge denne saken bak seg.»

I 21-sendingen denne dagen hadde TV 2 intervju med foreldrene til Jan Helge Andersen, der de for første gang fortalte om hvordan livet ble snudd opp ned da sønnen ble arrestert og siktet for voldtekt og drap på to små jenter.

13. februar kom straffeutmålingen i saken. TV 2 publiserte et videostrekk av Viggo Kristiansen der han tygget tyggis og smilte. TV 2 mente bildene var så viktige for at folk skulle forstå saken, at de brukte det ulovlig. I VB-en ble det slått fast: «Dommen gir svarene på hva som skjedde, men ikke hvordan de to kunne gjøre det, annet enn at Viggo Kristiansen var drevet av seksuallyst. For ham var det viktigere enn livene til Lena og Stine Sofie.»

I live-intervju med bistandsadvokaten til Lena Sløgedal Paulsens foreldre ble det trukket fram hvor uberørt Kristiansen framsto etter domfellelsen, og at dette bekreftet hans personlighet, og at han var i stand til å begå slike handlinger.

3.6 Gjenopptakelsesforsøk

20. mai 2008 hadde TV 2 en kom i sin 18.30-sending der det ble omtalt at Viggo Kristiansen hadde engasjert advokat Sigurd Klomsæt, og at han ønsket å få sin sak gjenopptatt.

Neste omtale av saken på TV 2 kom 6. september 2008, der det var en VB i 18.30-sendingen. Sigurd Klomsæt uttalte seg om at «dersom du ser bevisene i saken, så er det

åpenbart at han er feilaktig dømt». TV 2 intervjuet også Jan Helge Andersen via telefon, som uttalte at Viggo Kristiansen måtte ta sin straff.

Neste sak etter dette kom først 17. juni 2010, en kom og lyd, der det ble opplyst at Viggo Kristiansen ikke fikk saken sin gjenopptatt, og der jurist og leder for Gjenopptakelseskommisjonen, Helen Sæter, fortalte at det ikke var noe nytt i saken som tilsa at den skulle tas opp på nytt.

I 18.30-sendingen 8. august 2011 var det igjen en VB. Denne dagen hadde Viggo Kristiansen igjen vært i retten for å få vedtaket fra Gjenopptakelseskommisjonen kjent ugyldig. Klomsæt uttalte at «jeg tror mange her har noe å skjule, og det offentlige forsøker å skjule sannheten».

4. november 2011, i 21-sendingen, gikk Ada Sofie Austegard ut og ba om å få fred. Dette kom etter at Klomsæt hadde bedt om å få utlevert klærne jentene hadde på seg da drapene skjedde for å ta nye prøver. «Nå håper jeg noen med makt og myndighet griper fatt i dette og sier at nå er det nok», sa hun.

I løpet av 2012 og 2013 var det flere ganger utvikling i gjenopptakelsessakene, som ikke ble omtalt i 18.30- og 21-sendingene. Kun TV 2 Nyhetskanalen omtalte 29. mars 2012 at Høyesterett sa nei til at Viggo Kristiansen kunne få bevisene i saken prøvd på nytt. 20. desember 2013 omtalte kanalen i en kom at Gjenopptakelseskommisjonen igjen hadde avvist Viggo Kristiansens krav om å få saken gjenopptatt.

Her må vi hoppe til 21-sendingen 20. april 2018 før vi ser at TV 2 omtalte Baneheia-saken igjen. Nok en gang ønsket Viggo Kristiansen å få saken sin gjenopptatt, og denne gangen var det hans fetter Thomas Bergstøl som uttalte seg. Han var tydelig på at Kristiansen var uskyldig. Krimkommentator Inge D. Hanssen uttalte seg også om at dette var en svært alvorlig sak, og at det nok skulle mye til før Viggo Kristiansen ville bli en fri mann.

23. juni 2018 meldte TV 2 Nyhetskanalen at Kristiansen begjærte saken gjenopptatt på nytt. Dette ble ikke dekket i kveldssendingene.

2. desember 2019 var det laget en lang VB som ble sendt i 21-sendingen. TV 2 var her med Berit Andersen, Jan Helge Andersens mor, hjem til nabolaget på Eg. Andersen uttalte at hun trodde Viggo ville hatt det bedre dersom han hadde innrømmet det han hadde gjort. Samtidig intervjuet TV 2 Siv Hallgren, den nye leder for Gjenopptakelseskommissjonen, som sa at det i denne runden hovedsakelig handlet om mobilbeviset og DNA-beviset. Det ble opplyst at begge disse to bevisene skulle undersøkes igjen, og at det skulle gjøres nye DNA-analyser.

11. desember 2019 ble det opplyst via en kom i 18.30-sendingen at beslutningen om hvorvidt saken skulle gjenåpnes, ble utsatt.

29. januar 2020, i 18.30-sendingen, hadde TV 2 en VB som handlet om at det snart var 20 år siden drapene, og at DNA-beviset kunne ha endret seg. Siv Hallgren uttalte at de ønsket nye undersøkelser i Danmark. Reporter speaket at «det har vært hevdet at det må ha vært to menn på åstedet. Det er det flere som mener det ikke er grunnlag for å si».

På 20-årsdagen for drapene, 19. mai 2020, ble Ada Sofie Austegard intervjuet. Hun var kritisk til pressens dekning årene før, og sa at «det er vondt, og jeg håper det en gang tar slutt, men det ser ikke sånn ut». Siv Hallgren sa at hun så fram til å få sakkyndigrapporten fra Danmark og å diskutere den videre. Arvid Sjødin påpekte flere punkter som han mente viste at Viggo Kristiansen var uriktig dømt.

Noen uker senere, 2. juni 2020, intervjuet TV 2 DNA-ekspert Ragne Farmen som kommenterte den nye sakkyndigrapporten. «Den nye rapporten viser at enkelte av disse bevisene aldri skulle vært brukt i retten», uttalte hun i en VB i 21-sendingen.

Igjen ble avgjørelsen til Gjenopptakelseskommissjonen utsatt, og dette ble meldt via en kom i 21-sendingen 14. oktober 2020.

29. januar 2021 ble det varslet at en avgjørelse ville komme 18. februar. 18. februar 2021 meldte Gjenopptakelseskommissjonen at de ville gjenoppta saken. Årsaken var at det var kommet nye opplysninger. TV 2 meldte dette i 18.30-sendingen denne dagen. I 21-sendingen kommenterte Jan Helge Andersen i et intervju med reporter Trond Solvang at den tidligere kameraten fikk saken gjenopptatt.

Reporter: «Det er tvil rundt mye, blant annet DNA-funnene. Hva slags forklaring har du på at det kun er ditt fullverdige DNA på jentene?»

Andersen: «Det kan jeg ikke svare på»

Reporter: «Var du alene?»

Andersen: «Nei, det var jeg ikke.»

INTERVJU: Reporter Trond Solvang intervjuet Jan Helge Andersen i 2021. Andersen er anonymisert. Foto: TV 2

I 21-sendingen 19. februar 2021 ble Trond, broren til Viggo Kristiansen, intervjuet. Han fortalte at han hadde vært sikker på Viggos uskyld siden han hadde spurt ham direkte om dette under en samtale de to hadde hatt i fengselet. Samtidig ble Kristiansens psykolog, Atle Austad, intervjuet. Også han mente Viggo Kristiansen var uskyldig dømt.

I 18.30-sendingen 26. februar ble det vist et intervju med statsadvokaten i Agder, som ba om å bli løst fra oppgaven med å behandle Baneheia-saken videre. Arvid Sjødin sa han

mente dette var klokt, og at det at saken nå skal skulle på av nye øyne ville være til fordel for Viggo Kristiansen. Oslo tok på dette tidspunktet over etterforskningen.

29. april 2021 meldte TV 2 i en VB at Viggo Kristiansen fremdeles ikke ble løslatt. De pårørende, ved bistandsadvokat Håkon Brækhus, sa de var lettet over dette. Arvid Sjødin raste, og sa at «istedenfor at han blir løslatt, blir han nå sittende enda lenger der han ikke egentlig skal sitte».

31. mai samme år hadde TV 2 en VB i 21-sendingen fra Kristiansand, der folk på gata ble spurt om deres følelser rundt at Viggo Kristiansen skulle få slippe ut. Reporter speaket at «det har vært skrevet mange rapporter om hvorvidt det er trygt å løslate Viggo Kristiansen». Folk på gata hadde blandede følelser.

1. juni ble Viggo Kristiansen løslatt, og 2. juni meldte TV 2 i 18.30-sendingen at politiet ønsket å ta en ny referanseprøve fra Kristiansen. Sjødin uttalte at dette var uproblematisk, og at det kunne bidra til å få fram nye elementer i saken. Viggo Kristiansen hadde også fått besøksforbud overfor familiene til de to jentene. Om dette var Sjødin klar i talen: «Det er helt meningsløst. Det siste Viggo kunne tenke seg er å ta kontakt med dem.»

Samme kveld, i 21-sendingen, hadde TV 2 et intervju med Stein Borgersen, som var med på leteaksjonen og var den som fant jentene drept. Han var spesielt opptatt av de pårørende.

«De har hatt det spesielt tøft, og de får en ny runde nå, og det synes jeg ikke de fortjener», sa han.

I 21-sendingen 15. november 2021 fikk seerne høre Viggo Kristiansen selv snakke, da et klipp fra en podkast ble brukt. Han sa i klippet at han ikke ville ta på seg skylda for en annen manns handling. Samtidig kunne TV 2 for første gang melde at det var funnet DNA fra Andersen også på den andre jenta, selv om han hadde forklart at han satt med ryggen til under overgrepene som ble begått mot henne.

I 2022 hadde TV 2 en sak i 21-sendingen 6. februar, der det ble trukket fram hvordan Andersen reagerte da han ble konfrontert med de nye DNA-bevisene. Vitnepsykolog Ellen

Wessel lot seg intervju av TV 2. Hun kjøpte ikke forklaringen hans om at han kan ha fått hukommelsestap.

«Det er grunn til å være skeptisk når en person påstår å ikke huske akkurat det. Man husker det som er dramatisk, bedre», sa hun.

10. mai 2022 hadde TV 2 snakket med en rekke kilder. Ivar Fahsing jobbet i Kripas i 2000 og uttalte at saken var veldig vanskelig for alle involverte. Samtidig ble det kjent at en voldtektsanmeldelse mot Andersen ikke ble videreformidlet fra statsadvokaten i Agder til Gjenopptakelseskomisjonen. Siv Hallgren bekreftet at dette ville vært interessante opplysninger, men at de ikke var kjent med dem.

12. mai møtte Kjerstin Askholt, politimester i Agder, til intervju om voldtektssaken som ikke var blitt videreformidlet. Hun sa informasjonen om voldtektsanmeldelsen burde vært meldt videre, og at de skulle ta en gjennomgang av saken for å finne ut av hvorfor den ikke ble det.

4. august kunne TV 2 vise til en telefonsamtale mellom Jan Helge Andersen og Geir Hansen, som jobbet i politiet i Kristiansand i 2000. De snakket om at de ønsket å stille til et NRK-intervju for å ta til motmæle, og det ble snakket om hvorvidt Hansen kunne ha påvirket Andersens forklaring. Samtidig var en person mistenkt for tjenestefeil etter at informasjon om voldtektsanmeldelsen mot Andersen aldri nådde fram til Gjenopptakelseskomisjonen.

I 21-sendingen 30. august uttalte Sigurd Klomsæt, Arvid Sjødin og Bjørn Olav Jahr til TV 2 at det var rart det hadde tatt så lang tid før saken ble gjenopptatt. Klomsæt uttalte at han mente det offentlige hadde kjempet for hemmelighet i saken i mange år. Susan Pope bekreftet at DNA-materialet mot Viggo var utilstrekkelig og aldri burde vært brukt som bevis i retten.

Fredag 21. oktober 2022 holdt riksadvokat Jørn Sigurd Maurud en pressekonferanse der han beklaget det som har skjedd.

«Saken har fått dypt tragiske konsekvenser, især for Kristiansen, som altså har sonet over 20 år i fengsel og dermed har fått frarøvet store deler av sitt liv. Hans nærmeste har lidd et ufattelig tap. Jeg vil derfor på vegne av påtalemyndigheten på det sterkeste beklage den uretten som er begått», sa han. Maurud innstilte da på full frifinnelse av Viggo Kristiansen i Borgarting lagmannsrett.

Den 22. oktober hadde TV 2 en VB der riksadvokat Maurud uttalte at teledatabevisene også underbygger Kristiansens uskyld. Bjørn Amundsen, som skrev Telenors rapport i 2001, lot seg også intervju og kunne ikke forstå at retten så bort fra hans konklusjon i de første rettsrundene.

Dagen etter uttalte Olav Gunnar Ballo, tidligere leder ved Rettsmedisinsk institutt, at «rettsstaten Norge har en vei å gå». TV 2 forsøkte å få de som jobbet med etterforskningen den gangen, til å stille. TV 2 oppsøkte også hjemmet til Arne Pedersen for å få en kommentar, uten hell.

27. oktober meldte TV 2 i 21-sendingen at Spesialenheten for politisaker hadde etterforsket Arne Pedersen, men at det var konkludert med at ingen enkeltpersoner hadde gjort tjenestefeil.

Jan Helge Andersen stilte til et intervju med TV 2 som ble sendt i 21-sendingen 2. november 2022. Han stilte seg her uforstående til den senere tids utvikling og holdt på sin forklaring. Han klarte likevel ikke å svare på hvilken av jentene han mener å ha forgrepet seg på i år 2000.

11. november publiserte TV 2 resultatene av en undersøkelse Kantar hadde gjort for på vegne av kanalen, om hvor stor tillit befolkningen hadde til domstolene og politiet. Mange svarte at tilliten var noe svekket etter Tengs- og Baneheia-sakene. Tilliten til Gjenopptakelseskommissjonen var svekket for 41 prosent av de spurte.

Selv om det er utenfor materialet vi har undersøkt, ønsker vi, for å få tidslinjen komplett, også å legge ved dette:

15. desember 2022 ble Viggo Kristiansen frikjent i Borgarting lagmannsrett for drapene på de to jentene. Det var ventet at han ville få en enorm erstatning av den norske stat. TV 2 fikk som eneste medium tatt bilde og fikk en kjapp kommentar fra Viggo Kristiansen på kafé kort tid etter frifinnelsen.

Samme dag varslet justisminister Emilie Enger Mehl (Sp) en granskning av saken og beklaget også direkte til Viggo Kristiansen at dette kunne skje.

4. Rammene for dekningen

Da de to jentene ble funnet drept og voldtatt i Baneheia 21. mai 2000, kom det som et sjokk på hele Norge.

Trond Solvang og Per Asle Rustad var sentrale i dekningen fra første stund. Rustad satt også like ved Ada Sofie Austegard da hun fikk beskjed om at datteren var funnet død, og beskriver at de hele tiden kom veldig tett på det som skjedde.

«Hele Norge forlanget en oppklaring og hadde en monsterforestilling på forhånd. Hvem kan finne på å voldta og drepe to småjenter på tur? Det var jo helt utenkelig, og det å ha sånne tanker og forestillinger om mulige gjerningsmenn på forhånd kan jo også påvirke deg litt – særlig når du da plutselig blir forelagt en løsning. Jeg må nok innrømme at den følelsesmessige påvirkningen saken hadde på meg, nok påvirket dekningen og min evne til å stille kritiske spørsmål», sier Per Asle Rustad i dag.

Trond Solvang er den eneste reporteren som har jobbet med saken i TV 2 helt fra mai 2000 og fram til Viggo Kristiansens frikjennelse i 2022.

«Jeg har hele tiden ment at dekningen har vært basert på fakta, og at vi har forsøkt å balansere den mest mulig. Jeg synes vi gjorde en god jobb ut fra forutsetningene. Det var utrolig krevende saker», sier han.

Dette støtter Rustad.

«Vi hadde en tradisjon på den tiden til å være kritisk også. Det så vi særlig i Birgitte Tengs-saken, der vi var veldig kritiske til bevisene mot fetteren», sier Rustad.

Kjell Øvre Helland var nyhetsredaktør da saken gikk både i byretten og i lagmannsretten i 2001 og 2002. Han beskriver et enormt behov i hele samfunnet for å få en oppklaring av saken.

«Det var på den tiden ikke en naturlig refleks å spørre om underliggende saksgrunnlag kunne gi en bredere forståelse av sikkerhet og usikkerhet rundt spørsmålet om det var en eller to drapsmenn. Det å undersøke slike problemstillinger krevde at man underveis i saken lanserte dette som en stor problemstilling i saken. Verken nyhetsledere eller journalister betraktet undersøkelse av mulig uskyld for Kristiansen som en sentral problemstilling», sier han.

Han forklarer at det var både Kristiansens fortid, at det var to ofre, Andersens forklaring, politiets forsikringer om en oppklaring, beskrivelser av de voldsomme ugjerningene og behovet for en løsning, som definerte psykologien rundt saken.

«Behovet for å få et resultat gjorde at «alle» så stort på saken. Voldsomheten i ugjerningene skapte holdninger som dominerte synet på hva som var viktige og mindre viktige hensyn», sier Øvre Helland.

TV 2 dekket saken med mange ansatte i flere perioder. Under leteaksjonen etter de to jentene og da de ble funnet døde, var det flere team på plass i Kristiansand. Gjennom sommeren 2000 ble saken dekket jevnlig, både med lokalt ansatte i Kristiansand, og ansatte som ble sendt fra Oslo eller Bergen. Da Viggo Kristiansen og Jan Helge Andersen ble pågrepet 13. september 2000, ble det igjen sendt flere TV 2-ansatte til Kristiansand.

Retts sakene ble de første dagene dekket med flere medarbeidere, men de fleste dager kun med ett team, da bestående av Trond Solvang og en fotograf. Per Asle Rustad pendlet mellom denne saken og andre saker for å live-rapportere, og deltok noen dager. Connie Bentzrud var i permisjon under første rettsrunde, men bidro noe i lagmannsretten. Ut fra dekningen ser det ut til at sistnevnte særlig holdt kontakt med de pårørende.

Etter at siste rettsrunde var ferdig, var det ingen som har et overordnet ansvar for dekningen, men kontoret i Kristiansand holdt kontakt med Ada Sofie Austegard og flere av aktørene.

I årene etter 2019 har krimgruppen i Oslo jobbet med saken, også med noe bistand fra Trond Solvang.

5. Hva ble stilt av kritiske spørsmål til politi og påtalemyndighet?

Fra de to jentene ble meldt savnet i mai, og fram til pågripelsen, uttalte kriminalsjef Arne Pedersen seg til TV 2 en rekke ganger. Det var en intens politijakt etter gjerningspersonene.

«Pedersen var hyggelig som person, men han var knallhard på opplysninger. Vi fikk ikke ut noe ekstra», sier Trond Solvang.

Per Asle Rustad omtaler Pedersen som autoritær, en som styrte all kommunikasjonsflyt.

«Arne Pedersen var veldig tidlig ute med at de håpet på en snarlig løsning etter drapene, men etter et par dager trakk han seg på det, og ba oss være tålmodige. Da sa han at han aldri hadde sagt dette ville gå fort, og at ting tar tid», sier Rustad.

I august og begynnelsen av september 2000 fikk politiet en fullstendig DNA-profil, og det ble skapt en forventning om at dersom man kunne få en match, så var saken løst. 13. september 2000 ble Jan Helge Andersen og Viggo Kristiansen pågrepet av politiet. Det ble avholdt en pressekonferanse samme kveld. Arne Pedersen var eneste kilde, og de tre første dagene av dekningen var det så å si bare han som var muntlig kilde i reportasjene TV 2 sendte. Han var hele veien tydelig på at de hadde DNA på Andersen, og at det kun var et spørsmål om tid før de også fikk det på Kristiansen.

DAGLIG SYN: Politiinspektør Arne Pedersen ble i perioder intervjuet av TV 2 flere ganger hver dag. Her fra et innslag i slutten av august 2000. Foto: TV 2

Samme dag som pågripelsene fant sted, fikk de to tiltalte oppnevnt forsvarere. Ben Fegran, Jan Helge Andersens forsvarer, uttalte seg første gang 14. september 2000. Tore H. Pettersen, Viggo Kristiansens forsvarer, var mer tilbakeholden med å uttale seg i media. Det ble dermed Fegran og Pedersen som fikk eie sannheten fra starten.

– Stilte dere kritiske spørsmål til påtalemyndigheten?

«Vi var prisgitt det politiet ga oss, også for å vite hvilke spørsmål som var relevante. For meg ble det hele satt da jeg under et fengslingsmøte i oktober snakket med Arne Pedersen, og han sa til meg at de hadde DNA på Viggo også. Han sa det rett inn i kameraet. At han hadde en 100 prosent match. Han løy jo da han sa det, men det visste ikke jeg da. Det var umulig å vite det», sier Per Asle Rustad.

Reporterne som dekket saken for TV 2, forteller at de kritiske spørsmålene som ble stilt, i stor grad ble avvist og bortforklart med bevis, som det igjen var vanskelig for dem å

ettergå. Begge TV 2s reportere som jobbet tett på saken, husker at de stilte spørsmål ved hvordan politiet kunne være så sikre på at de hadde tatt riktig gjerningsmenn.

«Vi ble presentert med at det var DNA-bevis og at alt støttet Andersens forklaring. Det var ting vi ikke hadde kompetanse til å vurdere, når politiet sa det var slik», sier Trond Solvang.

Av gjennomgangen ser vi at det i live-intervjuer med Arne Pedersen ble stilt spørsmål til politiinspektøren om hvordan de kunne vite at det var to gjerningsmenn. Dette svarte Arne Pedersen på ved å bruke bevis som argument.

I slutten av oktober 2000 hadde TV 2 fått bekreftet at politiet mente å ha sikker DNA på Viggo Kristiansen. Dette ble omtalt i en VB i 18.30-sendingen 26. oktober 2000. «Jeg tenkte at når de har DNA fra åstedet på begge to – hallo? – da er det jo ikke noe spørsmål. Og det setter jo stemningen for hvor kritisk du er videre,» sier Rustad.

Det var dette bakteppet den norske befolkning og norske journalister satt med da den første rettsrunden startet. Rettssaken startet 23. april 2001, og først ut var Andersens forklaring, som var selve kronbeviset for påtalemyndigheten. Det var dermed hans forklaring som preget nyhetsbildet, og Ben Fegran, hans forsvarer, var tydelig ute og poengterte hvor mye det kostet hans klient å fortelle sannheten. Samtidig understreket han at det var viktig for klienten å forklare seg, slik at de pårørende fikk et svar. Fegran bygget hele veien opp med Andersens følelser og hvor redd han var for Kristiansen, som for å underbygge Andersens egen forklaring.

Samtidig ble ikke Tore H. Pettersen, Viggo Kristiansens forsvarer, intervjuet før tre dager ut i rettssaken. Da han først ble intervjuet, forklarte han hvordan Viggo opplevde det å forklare seg om overgrepene han har tilstått. Utover dette sa han stort sett at han sparte det han hadde å si om Baneheia-saken, til sin prosedyre. Det fantes altså ingen motstemmer til Andersens forklaring og påtalemyndighetens versjon de første dagene.

«Jeg følte alle holdt kortene så tett til brystet at det var vanskelig for oss. Det var kjempevanskelig. Jeg lover deg at vi prøvde å være kritiske, men det var ikke lett», sier Trond Solvang.

Rustad mener selve bakteppet, med at Norge trengte et svar, og de følelsesmessige reaksjonene journalistene som var til stede i retten selv hadde, er mye av forklaringen til hvorfor enkelte kritiske spørsmål uteble.

Flere trekker også fram pårørendes rolle som sentral for hvorfor enkelte spørsmål ikke ble stilt, og ikke minst hvorfor saken i stor grad ble liggende urørt i årene etter dommen. Dette utdypes ytterligere under punkt 7 om de pårørendes rolle.

I årene rundt gjenopptakelsen ble det etter det vi kan se av TV 2s dekning, ikke stilt vesentlige spørsmål til påtalemyndigheten om saken. Heller ikke domstolen fikk kritiske spørsmål rettet mot seg. Det var enkelte punkter vi i vår gjennomgang har identifisert, der det kunne og burde vært stilt kritiske spørsmål. Vi har her tatt utgangspunkt i TV 2s dekning og ting som ble meldt:

- I en VB 25. april 2001 ble det meldt at «da politietterforsker fortalte om hårfunn på åstedet og at Andersen selv kunne være offer i saken, tilsto 20-åringen med en gang». Ingen problematiserte på dette tidspunktet at politietterforskeren foreslo offer-teorien, til tross for at man åpenbart hadde informasjon om dette. Dette ble heller ikke fulgt opp da den aktuelle etterforskeren, Geir Hansen, vitnet i byretten 3. mai 2001.
- Allerede 13. september 2000, dagen pågripelsen skjedde, ble det meldt at saken «etter alt å dømme (er) oppklart». Dette ble etablert veldig tidlig. Det ble sagt både av politiet, i reportasjer om lokalbefolkning i sorg, i studio-introer og headlines, og av reportere som er live. Dette er kombinert med lettelsen over at en fire måneders politijakt er over. Hadde man allerede da låst seg til at saken var oppklart og hadde to gjerningsmenn? Det ble ikke åpnet for mye tvil eller forbehold om hvorvidt det rett personer var tatt, bortsett fra et spørsmål fra TV 2s reporter på første pressekonferanse med politiet.
- Arne Pedersen påsto at de hadde sikker DNA på Viggo Kristiansen. Da Bente Mevåg uttalte seg i retten om at de ikke kunne slå fast at det var Viggo Kristiansen, burde det vært stilt kritiske spørsmål om dette. Her kunne man identifisert en uklarhet fra politiets side og borret mer i hva DNA-beviset faktisk betydde.

Mye av dekningen ble noe overfladisk, og det var, sett i ettertid, mange spørsmål som forble ubesvart.

6. Hvordan ble de tre hovedbevisene dekket og ettergått?

Det var i Baneheia-saken særlig tre bevis som ble tillagt vekt, både under rettssaken og under forsøkene på gjenopptakelse. Dette var Jan Helge Andersens forklaring, DNA-beviset, og mobilbeviset.

Trond Solvang, reporteren som dekket rettssakene i størst grad for TV 2, sier ressursene som ble satt inn i dekningen, ikke var ideelle for å drive omfattende kritisk journalistikk.

«TV 2s dekning av rettssaken var, som for de fleste andre medier på den tiden, hendelsesstyrt. Jeg skulle levere live-er sammen med Per Asle Rustad. Og så skulle jeg levere saker både til 18.30-sendingen og gjerne ny vri til 21-sendingen. Stort sett jobbet jeg alene med en fotograf. Det var ikke så mye nett og andre plattformer den gangen. Vi hadde ikke kapasitet til å undersøke alle spor. Vi måtte følge rettssaken og var stuck inne i det buret», sier Solvang.

I nyere tid har TV 2 satt flere nye krimjournalister på saken, og i 2019-2020 kom de første sakene der bevisene i større grad ble problematisert.

«Og så må vi huske at det ikke var ett enkeltbevis som dømte de to. Dommerne så på helheten. Det var hele bildet», sier Trond Solvang.

I det følgende vil vi mer inngående gå inn på hvordan TV 2 jobbet med de tre hovedbevisene fra 2000 og fram til i dag.

6.1 Andersens forklaring

At Jan Helge Andersen hadde erkjent drapet og forklart seg om handlingene, ble kjent allerede på politiets pressekonferanse 13. september 2000, dagen pågripelsene skjedde. Samtidig ble ikke Viggo Kristiansen oppfattet som like samarbeidsvillig. Han nektet for å

ha noe med handlingene å gjøre. Allerede da startet narrativet om Viggo Kristiansen som den vanskelige og Jan Helge Andersen som det samarbeidsvillige «offeret».

Ben Fegran, Andersens forsvarer, var tidlig på banen. Allerede 15. september 2000, to dager etter pågripelsen, var Fegran ute og sa at hans klient ønsket på et eller annet tidspunkt å møte foreldrene til ofrene, for å beklage. Alt bygget oppunder Andersen som en angrende synder, som hadde handlet mot sin vilje. Dette var også sporet som forsvareren hans kjørte på med underveis i begge rettsinstanser. 23. april 2001, dagen da rettssaken startet, sa Fegran at klienten hadde blitt forberedt godt på den viktige jobben han skulle gjøre.

«Hvordan har han psyket seg opp til dette?» spurte TV 2s reporter, som for å underbygge belastningen han hadde vært utsatt for.

Under byrettens behandling av saken ble det i liten grad problematisert at Andersen trakk kompisen inn i saken og hvilke motiv han eventuelt skulle ha for det. TV 2 refererte til deler av forklaringen til Andersen i rene rettsreferat i dagene etter 23. april, uten at det fikk motstand fra Pettersen eller andre som talte Viggo Kristiansens sak.

I en intro til en VB 23. april sa anker: «Jan Helge Andersen kunne reddet livet til 10-åringen. Det kom fram i retten i dag.»

Dette er ett av mange eksempler på hvordan TV 2 refererte fra deler av Andersens forklaring, uten å ta forbehold eller problematisere.

«Jeg kan ikke huske at vi problematiserte Andersens forklaring noe særlig under rettssakene. Det må jeg innrømme. Samtidig sa DNA-beviset tydelig at det var to personer, noe som gjorde at Andersens forklaring virket som det eneste rette», sier Per Asle Rustad.

Samtidig var live-reporter Per Asle Rustad inne på det 24. april, på rettssakens andre dag, der han problematiserte at forklaringen til Andersen virket å ha som mål å gi ham redusert straff. Nyhetsanker i studio stilte denne kvelden følgende spørsmål til Rustad: «Virker han troverdig når han forklarer seg?».

Rustad svarte at det kan virke noe merkelig at Andersen har hatt en så passiv rolle som han selv hevdet. Han problematiserte altså at Andersen ville ha lavere straff, ved å bevise at drapet ikke var begått med forsett. Andersens forklaring ble altså problematisert noe, men hans forklaring om Kristiansens rolle i det hele stiltes det ingen spørsmål ved. «Det var jo ting ved Andersens forklaring jeg stusset på. Det var jo rart at han satt med ryggen til, men likevel kunne forklare ting så detaljert», sier Rustad.

Rustad sier det ble tatt en redaksjonell avgjørelse fra nyhetsledelsen på at detaljer rundt selve overgrepene og drapshandlingene ikke skulle omtales.

«Det ble bestemt i diskusjon med redaksjonsledelsen at vi ikke skulle snakke om detaljer fra handlingene som var gjort mot jentene. For det var rett og slett ikke noe det norske folk trengte å høre. Det var for tøft. Jeg opplevde at vi var veldig samstemte om det i TV 2 på den tiden», sier han.

25. april omtaltes det i TV 2s dekning hvordan Jan Helge Andersens tilståelse kom i stand: «Da politietterforsker fortalte om hårfunn på åstaden og at Andersen selv kunne være et offer i saka, tilsto 20-åringen med en gang», sa reporter. Det ble ikke problematisert noe mer rundt omstendighetene rundt, eller motivet for, tilståelsen.

Da Rettsmedisinsk institutt vitnet 2. mai 2001, omtalte TV 2 først og fremst DNA-beviset, men i en reportasje om obduksjonsrapporten slo reporter fast det som kan være en svakhet i Jan Helge Andersens forklaring: «Ekspertene forteller at jentene ble utsatt for vold før de ble drept. Dette fortalte ikke Andersen om i sin forklaring, og det kan svekke hans versjon». Dette ble imidlertid ikke problematisert eller fulgt opp videre.

3. mai vitnet politiavdelingssjef Geir Hansen, som hadde avhørt Jan Helge Andersen i 80 timer. I reportasjen, som var vinklet på at Jan Helge Andersen viste liten anger etter at han tilsto, kom det fram at Andersen først en måned etter pågripelsen tilsto å ha vært med på de seksuelle handlingene. Avhører Hansen ble intervjuet, men det ble ikke boret videre i hvorfor Andersen tilsto overgrep først etter en måned.

I omtalen av aktors prosedyre 21. mai slo reporter fast at påtalemyndigheten festet lit til Andersens forklaring, men mente at han løy på vesentlige punkt. Det gikk imidlertid ikke fram hvilke punkter dette var, og dette ble ikke problematisert ikke ytterligere.

Etter aktors påstand 22. mai omtalte TV 2 at Jan Helge Andersen «overraskende tok plass i vitneboksen og kom med opplysningar som kan ha øydelagt Kristiansens mobiltelefon-alibi». Andersen fortalte at Kristiansen flere ganger skal ha lagt mobiltelefonen sin i en salveske som lå under setet på sykkelen hans, og at han tidligere har forklart at sykkelen var på Eg da drapene skjedde.

«Dermed ødela han det viktigste beviset for Kristiansens forsvarere», slo reporter fast. Reporter problematiserte ikke hvorfor Andersen plutselig kom med disse opplysningene etter aktors prosedyre, eller stilte ytterligere spørsmål ved at Andersen overraskende tok plass i vitneboksen. Det var heller ingen live eller kommentar hvor dette ble fulgt opp og tematisert.

25. mai holdt Tore Pettersen sin prosedyre, og da refererte reporter at Pettersen pekte på en rekke forhold hvor Jan Helge Andersen ikke kunne snakke sant, og at han dermed ikke hadde troverdighet til å trekke Viggo Kristiansen inn i handlingene. Andersens troverdighet ble ikke problematisert ytterligere, utover Pettersens uttalelser.

Daværende nyhetsredaktør Kjell Øvre Helland sier det ikke ble oppfattet noen grunn på den tiden til å stille for mye spørsmål ved Andersens forklaring.

«Det viktige den gangen (2000-2002) var å få en oppklaring av saken. Jan Helge Andersens innrømmelser og forklaring var en slik oppklaring av saken. Uten den forklaringen kunne man ikke gi svar på hva som skjedde», skriver han i en redegjørelse.

Å ikke formidle detaljer var også linjen de fleste andre norske medier la seg på. Dermed var det store deler av Andersens forklaring som aldri ble offentliggjort, og da naturligvis heller ikke problematisert. I lagmannsretten ble igjen Andersens forklaring brukt for å underbygge skyldspørsmålet knyttet til Viggo Kristiansen. Før andre rettsrunde startet, 4. januar 2002, uttalte Kristiansens advokat Tore H. Pettersen at «det er ting ved Jan Helge Andersens forklaring som ikke stemmer». Det blir derimot ikke presisert hvilke elementer

dette var. Igjen sperret mangelen på detaljer for å få fram nyansene. Pettersen gjentok dette i en VB 17. januar, at han mente Jan Helge Andersen løy. Også her sa han at det var «flere elementer jeg regner med at retten skal ta stilling til». Det ble altså sagt altså ting om at Andersens forklaring kunne være feil i TV 2s dekning, men det ble sagt lite om hvilke elementer i forklaringen som skulle være feil. I sin prosedyre 1. februar var Pettersen mer konkret enn noen gang tidligere, da han uttalte at Jan Helge Andersen hadde dratt bestekompisen inn i noe han ikke var skyldig i. Dette ble ikke underbygget med mer informasjon i TV 2s dekning.

Til tross for at Andersen ble tatt i løgn en rekke ganger, og til tider kom med ny informasjon de gangene det gagnet saken hans, ble det stilt ikke stilt spørsmål ved hans troverdighet når det kom til et sentralt element – at det var Viggo Kristiansen som var sjefen og sto for handlingene.

«Det var en del ting som hørtes rart ut. I ettertid har jeg sett en egenrapport fra en politimann som snakket med Andersen før han skulle i avhør, Geir Hansen. Der vises det til at Andersen kan ha blitt påvirket, blant annet ved at politimannen foreslo at Andersen selv kunne være et offer her. Han planter på en måte denne ideen hos Andersen, og Andersen holder på denne versjonen hele veien. Hadde jeg sett denne rapporten den gangen, ville alt sett helt annerledes ut», sier Per Asle Rustad.

Trond Solvang understreker at det som også preget rettssakene, var at Viggo Kristiansen endret forklaring hele tiden.

«Aktor i lagmannsretten sa i sin avslutningsprosedyre at han aldri hadde vært utsatt for en tiltalt som endret forklaring som Viggo Kristiansen, mens Jan Helge Andersen holdt seg i det store og det hele til forklaringen han hadde gitt politiet fra første dag», sier Trond Solvang.

Solvang sier også at Rettsmedisinsk institutt var klare på at Andersens forklaring stort sett kunne stemme fint med deres funn.

«Det var ingen grunn til å stille spørsmål ved det», sier han.

Sett i ettertid er det Andersens forklaring nåværende nyhetsredaktør Karianne Solbrække skulle ønske TV 2 hadde angrepet på annet vis.

«At Jan Helge tilstår, er et utrolig sterkt bevis. Det hadde det jo vært i dag også. Jeg tror det er vanskelig å se for seg at en så ung person, med sånn troverdighet, drar bestekompisen sin inn i et drap og voldtekt som dette», sier Solbrække.

Likevel mener hun det er noe man kunne gjort:

«Det Bjørn Olav Jahr gjør i sin bok, er å gå inn og knekke opp tilståelsen. Det gjorde vi ikke. Det skulle man tro vi kunne gjort. For det satt jo folk der og hørte. De kunne vel tatt det samme resonnementet: Hvis man gikk inn og tenkte «ok, hvis Viggo er uskyldig, sånn som han påstår, er det noe som helst ved Jan Helges forklaring som kan peke i den retning?» Det tror jeg ikke vi gjorde, og det er jo sånn sett en unnlatsessynd», sier hun.

Også reporterne Gunnar Ringen Johansen og Kenneth Fossheim, som begynte å jobbe med saken for fullt i 2019, mener forklaringene burde vært problematisert. De trekker fram at det med dagens briller er åpenbare ting ved Andersens forklaring som journalister i rettssalen burde ha stilt spørsmål ved. De peker begge også på et element som gjorde at offentligheten i stor grad fikk et skjevt bilde av saken og Andersens forklaring – nettopp mangelen på detaljer som redaksjonsledelsen i TV 2 var enige om at man skulle ha.

«For eksempel så er det jo knivrapporten fra Kripos som viser at begge jentene er drept nærmest identisk. Hvis man er to personer og skal drepe to personer, så er kuttet og snittet helt likt, hva er oddsen for det?» spør Kenneth Fossheim.

Han reagerer også på at journalister ikke stilte spørsmål da Andersen stadig kom med nye elementer etter hvert som nye opplysninger ble lagt fram i retten.

«Når mobilbeviset kommer, så går Andersen i vitneboksen og sier at Viggo Kristiansen hadde løpt fram og tilbake under drapshandlingen og voldtektene. Da tror jeg med min beste samvittighet at jeg hadde tenkt at dette må vi undersøke. Dette er rart. Det var mulig å lage kritisk journalistikk på det den gangen», sier han.

Han forteller at de i krimgruppa i 2022 hadde en stor diskusjon i forbindelse med publiseringen av en spesial på TV2.no 21. oktober 2022. Diskusjonen gikk på hvorvidt det skulle publiseres hvor DNA fra Jan Helge Andersen var funnet på de to drapsopfrene. Dette var aldri publisert tidligere av TV 2, og en del av funnene stammet fra prøver analysert i nyere tid.

«Vi satt med helt sikker informasjon på at det var funnet DNA inne i anus, vagina og inni munnen på jentene. Inntil da hadde mediene kun skrevet at det var gjort DNA-funn som var forenlig med overgrep. Dette mente vi ble en tåkelegging om vi skulle fortsette å skrive dette – her har vi en mann som har forklart at han sitter med ryggen til når det skjer noe bak ham, og så er det som trolig er sæd fra ham funnet inne i alle kroppsåpningene på de to jentene, mens Viggo Kristiansen, som er den aktive, ikke har etterlatt noen spor. Vi flytta en etisk grense her, men vi fikk det på, og det er nok saken der vi har gått lengst», sier Fossheim.

– Tenker du at det var en unnlattessynd at TV 2 ikke gikk ut med mer detaljer den gang, både fra bevisene og fra Andersens forklaring?

«Helt klart ja. Ubetinget ja.»

I et intervju med TV 2s Trond Solvang 2. november 2022 fikk Jan Helge Andersen kritiske spørsmål stilt rundt sin egen forklaring. På direkte spørsmål om hvorvidt han begikk overgrep mot begge jentene, sa han at han ikke husker annet enn én jente.

Reporter: «Hvem av de to jentene da?»

«Stine eller Lena, jeg husker ikke det nå, alt det er lagt til side,» sa Jan Helge Andersen.

Andersen hadde ikke gode forklaringer og svar på TV 2s kritiske spørsmål til hans forklaring, da han etter over 20 år ble stilt disse.

6.2 DNA-beviset

Fra starten av Baneheia-saken var det tydelig at DNA kunne bli løsningen på saken. Dette var også TV 2 klare på i sine saker. Etter en lang sommer med intensiv etterforskning bekreftet politiet at de hadde fått fram en fullstendig DNA-profil 16. august 2000. Da hadde man allerede hatt håp om treff flere ganger, der DNA-materialet hadde vist seg å være ufullstendig.

GRAFIKK: I grafikken slås det fast at mann er avslørt av DNA-prøvene. Trond Solvang direkte i ekstrasending i forbindelse med pågripelsene 13. september 2000. Foto: TV 2

TV 2s live-reporter slo om kvelden 16. august fast at «dersom gjerningsmannens navn er i politiets papirer, er det kun et spørsmål om tid før saken er løst». Da politiet 13. september fikk treff på Jan Helge Andersen etter å ha sendt prøver av en rekke menn til analyse, ble saken ansett som oppklart.

Fra første sending 13. september 2000, da de to ble pågrepet, ble det slått fast at de var «avslørt av DNA», selv om det kom fram allerede på politiets pressekonferanse denne dagen at det kun var en person politiet hadde DNA-treff på. Denne dagen var det også en VB, kun med speak, bilder og grafikk, der reporter forklarte hvordan DNA var en persons biologiske fingeravtrykk, og slo fast at DNA var 100 prosent fellende i retten. Saken opplevdes som oppklart.

26. oktober 2000 hadde TV 2 en sak med følgende intro: «Viggo Kristiansen nekter fremdeles for å ha begått drapene i Baneheia, det til tross for at politiet har positivt DNA-treff på ham.» Reporter sa i samme VB at «politiet kan med 100 prosent sikkerhet knytte Viggo Kristiansen til åstedet». Per Asle Rustad var reporteren som sto bak disse sakene. «Jeg hadde ingen kompetanse eller mulighet til å dobbeltsjekke et DNA-bevis når politiet først sa de hadde det. Dette måtte vi bare stole på», sier han.

Etter dette ble ikke DNA-beviset problematisert før Bente Mevåg vitnet i byretten 2. mai 2001. Mevåg sa i vitnemålet at det ble oppfattet som at to menn sto bak. Samtidig var hun tydelig på at man ikke hadde tilstrekkelig materiale til å si det var Viggo Kristiansen helt sikkert. TV 2s reporter avsluttet VB-en om Mevåg med å si i speak at «selv om DNA-beviset mot Kristiansen er relativt tynt, mener påtalemyndigheten å ha nok på ham til å dømme ham».

«Jeg husker det ble hengende sånn: «Jan Helge Andersen er den ene - hvem er den andre...?». Og alle så på Viggo», sier Per Asle Rustad.

Rustad understreker at Mevåg hadde stor troverdighet på denne tiden.

«Det var ingen i Norge som hadde kunnskaper som kunne måle seg med henne, og som kunne stille kritiske spørsmål. Det var veldig tydelig og bombastisk det hun kom med, og dommerne bare nikket og sa «takk for foredraget, nå ble vi litt klokere». Først i ettertid har jeg oppdaget realiteten i alt dette – og da fikk jeg sjokk», sier Rustad.

Sjokket han snakker om, var da han mange år senere oppdaget at beviset Mevåg brukte for å slå fast at det var to menn, var svært ufullstendig. Under behandlingen av saken i

byretten ble ikke DNA-beviset problematisert, annet enn at det ble laget en sak den dagen Mevåg vitnet.

«For å finne eksperter som kunne satt ting i kontekst, måtte vi til utlandet på den tiden, og det gjorde vi ikke. Vi hadde ingen grunn til å stille spørsmål. Mevåg var dronninga av DNA, og vi hadde ikke kompetanse til å stille spørsmål ved dette», sier Rustad.

Også Trond Solvang opplevde DNA-beviset som opp- og avgjort.

«DNA-undersøkelsene ble sendt til Spania, og bekreftet Rettsmedisinsk institutt sitt funn. Da står du litt sjakk matt. Vi er jo ikke genforskere. Vi har ikke kunnskap om hvorvidt det er riktig eller ikke», sier Solvang.

Kenneth Fossheim mener det her burde vært stilt spørsmål ved beviset allerede i første rettsrunde.

«Jeg synes man burde ha laget en sak på hvorfor ikke de fra det spanske laboratoriet selv kom for å vitne. Det var de som faktisk hadde førstehåndskunnskapen til å vitne om dette», sier han.

Også Gunnar Ringen Johansen mener man burde anstrengt seg noe mer for å kaste lys over materialet.

«Samtidig så skjønner jeg hvorfor ting ble som de ble i 2001-2002. Det har skjedd utrolig mye på DNA-feltet i årene siden. Samtidig tenker jeg: Hadde vi fått presentert disse bevisene i retten i dag på denne måten, da hadde jeg reagert på mange ting, og stilt mange spørsmål», sier han.

Mevåg figurerte også i TV 2s dekning av lagmannsrettens behandling av saken. Den dagen hun la fram sine rettsmedisinske undersøkelser og behandler DNA-beviset, omtalte TV 2 kun saken med en kom.

«Dette handlet nok litt om hvordan saker ble solgt inn. Jeg ringte til desken i Bergen, og der spurte vaktsjef om det var noe nytt fra runden i byretten, og dersom svaret på det var nei, så ble det ikke prioritert å bruke mer tid på det», sier Solvang.

DNA-beviset var det som opplevdes som et grunnpremiss ved saken, og det virket å bevise både at Andersen var der og at det var to gjerningsmenn, uten at det ble stilt spørsmål ved dette. Bakteppet for saken, og behovet for en løsning, kan være en del av forklaringen på dette.

Det flere av respondentene våre derimot reagerer kraftigere på, er det som skjedde senere. Dersom vi spoler fram til 2008, kommer den første begjæringen om gjenopptakelse fra Viggo Kristiansen, signert advokat Sigurd Klomsæt. Gunnar Ringen Johansen har fremdeles problemer med å forstå hva som skjedde i TV 2 på dette tidspunktet.

«Det som skjer under rettssakene, er for såvidt ok. Det jeg ikke forstår, er det som skjer i 2008-2009, når begjæringen om gjenopptakelse kommer. Jeg tenker den synden er større. På dette tidspunktet burde vi visst bedre. Det har skjedd utrolig mye på DNA-fronten på disse årene», sier han.

– Når kunne norske journalister gått inn i materialet og eventuelt kommet til samme konklusjon som retten nå har gjort, at Viggo Kristiansen var uskyldig?

«I 2010 omtrent, eller 2009. Det som skjer da, er at Sigurd Klomsæt ber Gjenopptakelseskommisjonen oppnevne nye sakkyndige som må se på DNA-beviset på nytt. Dette avslår kommisjonen. Klomsæt går likevel selv til disse ekspertene og henter inn sakkyndigerklæringer. De ser på DNA-beviset og ser at det bare er én markør, og at dette ville blitt behandlet som helt nøytralt i dag, at det ikke er verdt noe som helst. Sakkyndig Ragne Farmen er helt tydelig på at dette aldri ville blitt lagt fram i en norsk rett i dag, og det visste man allerede da, og da er det viktig å snakke med disse ekspertene. Det er ikke noe som skiller seg nevneverdig ut fra dette tidspunktet og fram til 2017, når siste begjæring sendes», sier Ringen Johansen.

I 2020 var TV 2 på ballen idet Gjenopptakelseskommissjonen ba danske eksperter analysere DNA-materiale igjen. TV 2 dro også til London for å snakke med ekspert Susan Pope. 2. juni 2020 hadde TV 2 en sak der Ragne Farmen uttalte seg om at beviset ikke er verdt noe som helst. I forkant av dette hadde TV 2s journalister fått tilgang til mange av sakens dokumenter.

«Da vi fikk se dokumentene i saken, var blant annet dette med DNA-et sentralt. Vi begynte å lure på hva som faktisk sto der, og stilte spørsmål ved det. For eksempel: Hvorfor sier det spanske laboratoriet som analyserte DNA-materialet, at det ikke er sikre konklusjoner, mens den norske DNA-eksperten, som ikke har gjort undersøkelsene, sier at dette er sikre bevis på at det er to menn? Vi opplevde en veldig åpenhet og at vi faktisk kunne gå inn og etterprøve ting», sier Kenneth Fossheim.

Han understreker likevel at de var helt avhengige av sakens dokumenter for å gjøre dette, noe som i 2001 var vanskelig, om ikke umulig, å få tilgang til. Per Asle Rustad sier det er vanskelig å tenke på at han opplevde å bli løyet til av politiet, i tillegg til at han, som han tidligere har innrømmet, hadde skylapper på som følge av behovet for å finne en gjerningsmann.

«Først i ettertid har jeg oppdaget realiteten i alt dette, i DNA-beviset og hvor usikkert det var. Det er jo forferdelig», sier han.

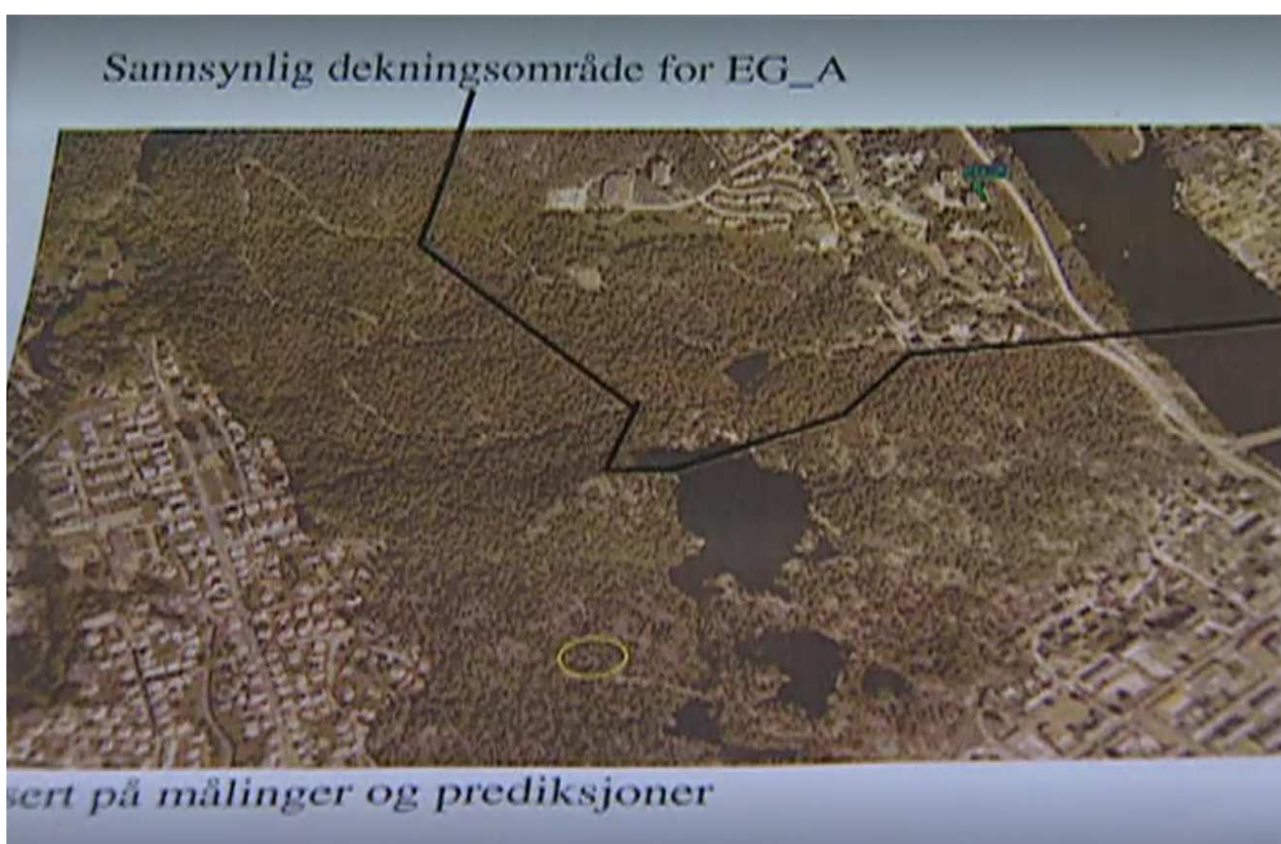
6.3 Mobilbeviset

9. juni 2000, et par uker etter at de to jentene ble funnet drept, meldte TV 2 i 21-sendingen at politiet hadde sikret seg mobildata fra Kristiansand i tidsrommet for drapet. Etter dette ble ikke mobildata nevnt igjen før mot slutten av første rettsrunde i byretten.

14. mai, dagen før Telenor skulle vitne i retten, hadde TV 2 en reportasje som lyder: «Baneheia i ettermiddag. Terje Øye og Dag Magne Hinna fra Telenor sjekker om mobilsignaler kan fanges opp av en bestemt basestasjon som ligger på Eg.»

Reportasjen tok for seg signaler fra Viggo Kristiansens mobiltelefon. «TV 2 er kjent med at baseområdet for denne antennen ikke når bort til åstedet, noe som kan tale til Kristiansens fordel», meldte reporter.

15. mai 2001 vitnet Telenor i retten. Det virket på dekningen til TV 2 som at det kom overraskende at Telenor slo fast at Viggo Kristiansens telefon, som var i bruk, ikke kunne ha vært på åstedet. Dekningsdirektør Bjørn Amundsen vitnet, men TV 2 intervjuet Audun Tollum-Andersen, sikkerhetssjef i Telenor. Per Asle Rustad har i ettertid satt seg inn i mye av sakens dokumenter og har innsyn i deler av saken han ikke hadde innsyn i da han dekket den for TV 2.

MOBILBEVIS: TV 2s reportere dekket mobilbeviset. Her er området først forklart ved hjelp av et kart i en VB sendt 15. mai 2001. Foto: TV 2

«Mobilbeviset hadde jo egentlig høy bevisverdi, men det ble i retten stilt mange spørsmål rundt hvor sikkert det var. Det ble stilt mange spørsmål fra retten av typen «kan dette utelukkes?», og da ble det jo klart at ingenting her i verden kunne utelukkes. Det ble tatt med videre av aktor og dommerne med en gang, og brukt videre i prosedyrer», sier Rustad.

Når det gjaldt mobilbeviset, gjorde TV 2 egen journalistikk på dette da det ble lagt fram i retten. Både en forsker ved Universitetet i Oslo, samt andre eksperter fra Telia og Tele1, var skeptiske til Telenors bastante konklusjon.

«De andre selskapene var ikke så sikre som Telenor, fordi de mente det var en del stratosfæriske forhold som kunne forklare dette. Jeg mener at vi oppriktig lagde saken fordi Telenor var fryktelig bastante. Det var ikke mulighet for diskusjon. Det ble derfor knyttet usikkerhet til rapporten», sier Trond Solvang.

Rustad forteller at han noen år etter at han sluttet i TV 2, tok kontakt med mannen som hadde skrevet rapporten for Telenor. Da han spurte ham om han var klar over at rapporten hadde bidratt til å få Viggo Kristiansen dømt, ble det stille i andre enden av røret. «Han sa det ikke kunne stemme, og at dersom det stemte, så hadde retten misforstått rapporten hans fullstendig. Det var ikke noe tvil i hans konklusjon. For oss som satt der i retten da, og som hadde opplevd disse gutta på nært hold, særlig Viggo som satt der og småflirte, så ønsket vi nok å se tvil. Men i dag ser jeg jo at mobilbeviset er et åpenbart utelukkelsesbevis», sier Rustad.

Gunnar Ringen Johansen har intervjuet mannen som laget Telenor-rapporten, Bjørn Amundsen, i nyere tid. Han undrer seg over det som skjedde i 2001.

«Jeg forstår ikke hvorfor man tvilte på konklusjonen. DNA er komplisert, men et slikt mobilbevis er ikke kjempekomplisert å sette seg inn i. Det som står om mobilbeviset i dommen, er oppsiktsvekkende. De skriver strengt tatt bare at «dette forstår vi ikke helt, så det hopper vi bukk over»», sier Ringen Johansen.

Da Kenneth Fossheim og Ringen Johansen startet arbeidet med Baneheia i 2019, gikk de inn i mobilbeviset på en ny måte. De leste rapporten.

«Mange hadde mobiltelefoner den gangen. Det var ikke veldig vanskelig å forstå, så jeg mener det ble begått unnlåtelsessynder her», sier Kenneth Fossheim.

Mobilbeviset er det beviset TV 2 faktisk gjorde kritisk journalistikk på under dekningen av rettssaken. Det er det eneste beviset der det trekkes inn eksterne eksperter og der det virkelig stilles spørsmål. Den kritiske journalistikken som gjøres, gjøres altså på det beviset som går i Kristiansens favør.

7. De pårørendes rolle

Allerede før de to mistenkte ble pågrepet 13. september 2000, hadde Ada Sofie Austegard opprettet Stine Sofies Stiftelse. Da Viggo Kristiansen og Jan Helge Andersen ble pågrepet, var Austegards søster med direkte i 21-nyhetene samme kveld.

I dagene før saken startet i byretten, var det Ada Sofie Austegard og hennes krav om strengere straffer for seksualforbrytere som preget nyhetsbildet på TV 2. Det er ikke unormalt at de pårørende kommer til orde i en straffesak, men det er mulig å tenke tanken at Ada Sofie Austegard med sin tilstedeværelse i mediebildet bidro til befolkningens behov for å få Viggo Kristiansen dømt. Mens familien til Lena Sløgedal Paulsen uttalte seg via bistandsadvokatene sine, uttalte Austegard seg personlig, særlig i forkant og etterkant av rettssakene. Hun trakk opp store prinsipielle diskusjoner, som strafferammen for seksualforbrytere og hvor mange ganger en sak skulle kunne bli begjært gjenopptatt. Dette var en rolle hun tok, men også en rolle mediene lot henne ta.

For mediene som dekket rettssakene, virker det særlig å være hensynet til de pårørende som gjorde at detaljer ikke skulle videreformidles. Som vi har vært inne på tidligere, var nettopp hensynet til de pårørende mye av grunnen til at TV 2s redaksjonsledelse besluttet at ingen detaljer fra selve handlingene i Baneheia skulle beskrives.

«Jeg er ganske sikker på at dersom jeg hadde hatt en sak der jeg ønsket å være kritisk, så ville jeg gjort det. Hensynet til de pårørende ville ikke styrt det», sier Per Asle Rustad.

Han legger likevel ikke skjul på at de pårørende i Baneheia-saken, særlig Austegard, har preget saken.

«Ada Sofie Austegard har vært en sterk politisk skikkelse i mange år. Jeg mener hun er en vesentlig faktor til at denne saken har ligget urørt, og at ingen har villet ta i den. Hun er en

sterk person, og hun er en politisk person, samtidig som hun er et offer. Det Ada Sofie Austegard ser ut til å glemme, er at hvis vi ønsker rettssikkerhet i Norge, så gjelder det alle. Også Viggo Kristiansen», sier han.

Mange av de pårørende var til stede under store deler av rettssaken. Både Per Asle Rustad og Trond Solvang beskriver det som krevende å sitte så tett på dem.

«Man blir jo påvirket av at de pårørende sitter og hører på det samme som oss, og vi må jo ta hensyn. Det blir som en trykkoker i rettssalen. Det er mye folk, stappfullt og trangt», sier Trond Solvang.

Både retten, de pårørende og befolkningen for øvrig, ved vanlige folk på gata i Kristiansand, ble av TV 2 intervjuet i forkant av rettssaken. Samtlige uttalte seg om at de fryktet for detaljene som ville komme fram, og manet mediene til ikke å rapportere om detaljer. Presset var dermed betydelig på å dekke saken på nøkternt vis.

Men påvirkningen fra de pårørende virker å ha fortsatt lenge etter at det forelå en rettskraftig dom mot Viggo Kristiansen og Jan Helge Andersen. Også de journalistene i TV 2 som begynte å jobbe med saken i nyere tid, måtte ta en runde på hvordan de skulle forholde seg til de pårørende.

«Vi har jo snakket om det i redaksjonen. Hvis det var mine barn, så selvfølgelig, det hadde vært kjempevanskelig. Likevel har vi landet på, og det står jeg godt i, at hensynet til Viggo Kristiansen som har tilbrakt store deler av livet i fengsel uskyldig, må veie tyngre enn smerten vi påfører de pårørende i saken. Det er hardt å si, men det er linja vi har lagt oss på», sier Kenneth Fossheim.

Gunnar Ringen Johansen kaller situasjonen med de pårørende i Baneheia-saken fascinerende.

«Det har etter mitt syn i mange år vært mye viktigere å ta hensyn til de pårørende enn å ettergå om det har skjedd et justismord. Det sier litt om makten Stine Sofies Stiftelse har opparbeidet seg, og den skal vi ikke være blinde for. Jeg tror de pårørendes synspunkter i denne saken har vært svært tungtveiende ved flere korsveier», sier han.

Niklas Lysvåg har ledet innenriksavdelingen i Oslo i en årrekke, og ledet blant annet krimreporterne i perioden da de første begjæringene om gjenopptakelse kom. Det var ingen reportere i hans gruppe som hadde ansvar for å dekke saken, men en av reporterne hadde en del kontakt med Ada Sofie Austegard. Lysvåg understreker at saken er ufattelig tragisk, og at man selvfølgelig må ta hensyn til de pårørende. Samtidig opplevde de etter hvert at de pårørende ble et hinder for å drive journalistikk på måten Viggo Kristiansen ble dømt.

«Da begjæringene om gjenopptakelse kom, var nok hovedproblemet at ingen hos oss hadde ansvar for å dekke saken. Samtidig var det nok et tilleggselement at Stine Sofies Stiftelse var blitt en aktør. Vår reporter som hadde kontakt med dem, opplevde det som en propp i systemet når det gjaldt saker som dreide seg om barn, og han tok dette opp med meg flere ganger», sier han.

Han forteller at Ada Sofie Austegard alltid kom på banen når Baneheia-saken var oppe. «Hun ble veldig opprørt rundt dette, og jeg skjønner jo at de familiene har hatt det helt forferdelig. De har trodd på politiet og rettsstaten, og så viser det seg at ting kanskje ikke er rett. Jeg har likevel opplevd det som ganske lett for henne å stoppe saker hos oss. Et kritisk spørsmål til henne eller stiftelsen ville tolkes som at «nå skal vi rippe opp dette vanvittige såret igjen»», sier Lysvåg.

Karianne Solbrække har de siste årene tenkt mye på TV 2s dekning av saken og hva som kunne vært gjort annerledes. Hun understreker at det er enkelt å si i ettertid, med fasit i hånd, at man skulle gjort ting på en annen måte.

«Det er åpenbart at vi skal ta hensyn til de pårørende i en rystende sak som dette. Og det er umulig å klandre dem for noe. Men hensyn til de pårørende kan heller ikke påvirke dekningen av en rettssak, hvis resultatet er at sannheten ikke kommer fram. Det jeg tror er en unnlåtelsessynd i Baneheia-dekningen, er at vi var for forsiktige med detaljene fra åstedet av hensyn til de pårørende. Dette har også Bjørn Olav Jahr kritisert mediene for. Når vi etter mange år ser hvor DNA-et faktisk ble funnet, rakner Andersens forklaring om sin egen rolle. Og selv om det er gjort ytterligere funn grunnet bedre teknologi siden, var dette et faktum det var mulig å fange opp også under rettssakene», sier Solbrække.

Hun understreker at tragedien er stor for de pårørende, og at også det faktum at Viggo Kristiansen ble dømt uskyldig, selvfølgelig er en ekstra påkjenning for dem.

«Det har jo vært vanskelig for oss alle å se for seg at det skulle være snakk om et justismord, så det er klart det har vært utrolig kontroversielt. Det så vi da vi til slutt tok avgjørelsen om å ta podkasten om saken i 2019. Det hele er kjempekontroversielt», sier Solbrække.

8. Hvordan var kildebredden i dekningen?

Fra dekningen av leteaksjonen etter at jentene forsvant, har TV 2 en rekke reportasjer med mange forskjellige kilder. Det er vanlige folk i gata, rektorer på skolene til jentene, representanter for de pårørende og lignende.

Likevel var det raskt Arne Pedersen som tok regi som politikilde, og han figurerte i samtlige sendinger. Det gjorde han gjennom sommeren 2000, og også da de to unge mennene ble pågrepet 13. september 2000, samt videre fram mot første rettsrunde. «På et tidspunkt kalte vi det bare Arne-TV», sier Per Asle Rustad.

Trond Solvang forteller at de anstrengte seg for å få andre på banen. «Jeg tok med Asbjørn Hansen fra Kripos opp i Baneheia og lagde en reportasje der, men han ville bare snakke generelt, ikke uttale seg om saken. Det var det bare Arne Pedersen som skulle», sier han.

I tiden etter pågripelsene var det en rekke saker på folk som kjente de to tiltalte. Heimevernet, som Jan Helge Andersen var en del av, var vantro. 15. september 2000, to dager etter pågripelsene, fortalte to venner av de siktede at Viggo Kristiansen ble sett på som en «helt» av mange. De fortalte også at han hadde stor påvirkningskraft på Jan Helge Andersen.

FORSVARER: Ben Fegran forsvarte Jan Helge Andersen. Her blir han intervjuet av TV 2 første dag av rettssaken i byretten. Foto: TV 2

Dagen etter, 16. september, hadde TV 2 et intervju med Morten Hansen, som jobbet på søppelbil med Viggo Kristiansen hele sommeren. Han var første, og i stor grad også den eneste, som tok til motmæle mot bildet av Viggo Kristiansen som et monster. Han var tydelig på at han ikke kunne tro kollegaen har gjort disse tingene.

Flere prester uttalte seg også i denne perioden, om hvordan den dramatiske saken påvirket lokalmiljøet, og at det var viktig å ta vare på familiene til de tiltalte. I dekningen oppleves det at vi kommer tett på lokalmiljøet i Kristiansand, og seere over hele landet fikk ta del i den ufattelige sorgen og behovet for et svar.

Da rettssaken startet, var det i stor grad aktørene i saken som uttalte seg. Ben Fegran og Tore H. Pettersen var forsvarere på hver sin side, og som vi har vært inne på tidligere, hadde disse to åpenbart svært ulike mediestrategier.

«Viggo hadde to aktorer mot seg i denne saken, og den beste aktoren var Ben Fegran. Fegran kjørte hardt på. Fegran var en dyktig forsvarer, veldig på ballen, og snakket Jan Helge Andersens sak hele veien», sier Per Asle Rustad.

For mens det var flere stemmer som uttalte seg i mediene om at Jan Helge Andersens forklaring og versjon stemte, var det få som tok til motmæle og talte Viggo Kristiansens sak.

– *Tore Pettersen intervjues mange ganger, men sier ofte ikke så mye. Hva tenker du om det?*

«Det er jo en håpløs strategi, men han var nok usikker på hvordan han skulle gjøre dette. Samtidig så var han så opptatt av dette mobilbeviset, men det druknet jo i alt annet. Det sto ikke på velvilligheten fra vår side. Jeg vet Trond Solvang prøvde å få ham på banen for å si ting en rekke ganger, men det var jo helt håpløst», sier Rustad.

Da saken skulle opp i lagmannsretten, hadde TV 2 flere saker med Tore Pettersen. Ut fra de få uttalelsene Pettersen faktisk kom med, ble saken i 21-sendingen 4. januar 2002 vinklet hardt i Viggo Kristiansens favør. Introen er følgende: «Nye opplysninger kan bidra til at Viggo Kristiansen blir frikjent. Det mener Tore H. Pettersen. Han mener han kan bevise at Andersen lyver».

Samtidig var det eneste Pettersen faktisk sa i VB-en, at han ikke ønsket å forhåndsprosedere.

Dagen da ankesaken startet, 7. januar 2002, var også innslaget i 21-sendingen vinklet på Pettersen. Introen lyder: «Tore H. Pettersen har den tøffeste oppgaven her, men har klokkeetro på at Viggo kan bli frikjent.»

Det kan altså se ut, på dekningen, som at det virkelig ble gjort forsøk fra TV 2s side, men at Pettersen ikke var villig til å gå ut og støtte sin klient og si imot Fegran og Andersens virkelighetsbilde.

*FORSVARER: Tore H. Pettersen var Viggo Kristiansens forsvarer. Her intervjuet under siste dag av rettssaken i lagmannsretten.
Foto: TV 2*

Når det kommer til de pårørende, var det stort sett bistandsadvokatene som uttalte seg under selve rettssakene, ved Anne Kristine Bohinen og Iver Steen. Ada Sofie Austegard uttalte seg først da straffeutmålingen var klar. Under selve rettssakene opplevdes uttalelsene fra de pårørende som på normalt nivå, mens det i forkant, og også senere, opplevdes som mer enn i andre kriminalsaker. Samtidig var ikke dette en vanlig straffesak. Dette var drap på to barn, og saken var ikke som andre straffesaker. Det kan dermed ikke virke unaturlig at enkelte andre aspekter også blir forsterket, som de pårørendes stemme.

Mye av dekningen av rettssakene oppleves som rene rettsreferater, og det ser ikke ut til at man hadde en tradisjon for å snakke med mange ekspertkilder utenfor rettssalen om de elementene som kom fram.

«Under lagmannsrettens behandling kuttet vi etter lunsj en gang for å dra opp å lage en reportasje på Teleplan som skulle måle noe. Vi gjorde noen sånne ting, men utover det

var det begrenset hvor mye egne intervjuer utenfor rettssalen vi hadde mulighet til å ta. Det var ikke sånn som i dag. Nå setter vi jo ofte på tre-fire reportere på de virkelig store sakene», sier Trond Solvang.

Under selve rettssaken var det altså først og fremst sakens aktører, men også enkelte eksperter på teledata, som uttalte seg. Etter rettssaken var det flere andre som kom på banen.

Jan og Berit Andersen, Jan Helge Andersens foreldre, fortalte sin historie for første gang på TV 2 5. februar 2002. Dette var dagen da juryen i lagmannsretten avsa sin dom og fant de to tiltalte skyldige. Jan og Berit Andersen fortalte at de fryktet å bli utstøtt fra lokalsamfunnet etter pågripelsen, men at de hadde opplevd en voldsom sympati. Igjen var noen fra Andersens side ute og snakket. Det var på dette tidspunktet ingen fra Viggo Kristiansens side som tok til orde. Totalt sett oppleves det som at det var flere stemmer i dekningen fram til lagmannsrettens dom som talte Jan Helge Andersens sak, enn Viggo Kristiansens sak.

Også de fra Kristiansens side kom til slutt fram – men det tok lang tid før det skjedde. Ikke før i 2018 stilte fetteren hans til et intervju med TV 2.

Da første gjenopptakelsesbegjæring kom, var det ingen som uttalte seg i TV 2s hovedsendinger. Dette var kun en kom i 18.30-sendingen 20. mai 2008. Først i september samme år kjørte TV 2 en VB der Sigurd Klomsæt var intervjuet, og der også Jan Helge Andersen ble intervjuet via telefon. Klomsæt var på dette tidspunktet Kristiansens forsvarer, og han var tydelig på at det ikke fantes DNA som knytter Kristiansen til åstedet. Samtidig fikk Andersen i sitt intervju igjen understreke hvor lei seg han var for handlingene. I 2010 og 2011 var det først og fremst enkelte saker der Sigurd Klomsæt uttalte seg, som TV 2 kjørte, med innslag fra intervjuet med Andersen fra 2009. Det oppleves ikke som at det ble snakket med så mange nye kilder.

Det var først i 20. april 2018 at en slektning av Viggo Kristiansen tok til orde for Viggo Kristiansens uskyld. Det var fetteren hans, Thomas Bergstøl, som stilte opp i en sak i 21-sendingen. Da hadde begjæringene om gjenopptakelse blitt avvist en rekke ganger.

Hvorfor gjorde ikke TV 2 mer på saken i perioden 2008-2018? Vi skriver mer om dette under punkt 10 om gjenopptakelse.

Alle respondentene er enige i at krimjournalistikken har endret seg i stor grad siden 2001-2002 og fram til i dag. En stor endring er publiseringsplattformene. Det kan publiseres mye mer materiale, og det er en helt annen mulighet for å gå i dybden. Da de to første rettsrundene ble dekket i 2001 og 2002, fikk journalistene ofte halvannet minutt, som var standard VB-tid, av sendingen til å fortelle om det som hadde skjedd. Da er det begrenset hvor bredt du får gått ut.

«Det var vanlig med rettsreferater den gangen, ikke intervjuer med kilder, for vi ville heller poengtere vår egen informasjon, enn å gi mange sekunder til noen som ikke egentlig sa noe», sier Per Asle Rustad.

Av dekningen siden 2018 kan vi se at TV 2 har snakket med langt flere ekspertkilder. Gunnar Ringen Johansen har reist til London for å snakke med eksperter på DNA-undersøkelser og det er snakket med sakkyndige og andre fagpersoner. Mannen som skrev Telenor-rapporten, er det laget en sak på – og det samme med alt fra jurymedlemmer som satt i lagmannsretten, til redningsmannen som fant de to jentene drept.

Samtidig er det en side vi ikke har hørt stort fra i disse årene, nemlig politiet og påtalemyndigheten. Først da saken faktisk ble gjenåpnet og politiet aktivt arbeidet med saken, har de uttalt seg. Vi fikk da både Agder politidistrikt som uttalte seg om at informasjon til Gjenopptakelseskommissjonen ikke ble sendt over, samt at de ønsket å bli fritatt fra oppgaven med å jobbe med saken videre. Senere fikk vi riksadvokaten og beklagelser. De pårørende har ikke vært på banen de siste årene.

– Har vi fått slagside i motsatt retning de siste årene?

Kenneth Fossheim legger ikke skjul på at det godt kan hende, samtidig som det virkelig er gjort forsøk på å unngå det.

«Det er jo et problem når bistandsadvokatene i liten grad ønsker å snakke med oss. Samtidig er det jo deres rett å ikke uttale seg også. Når det gjelder politiet, så har vi forsøkt å kontakte alle som var involvert den gangen, vi har forsøkt å snakke med alle som har hatt noe med saken å gjøre. Vi sitter jo på avhørene til Jan Helge Andersen, så vi har jo god informasjon om hva han har sagt om saken, men vi er uansett opptatt av å dobbeltsjekke alt av fakta vi publiserer», sier Fossheim.

Også Gunnar Ringen Johnsen opplever det som en stor utfordring at det er vanskelig å få motparten i tale.

«Vi har hatt slagside, særlig i enkeltsaker. Helt klart. Vi har til dels heftige diskusjoner oss imellom, og på en måte vil jeg si at vi kontrollerer hverandre innad i krimgruppa», sier han.

2. november 2022 stilte Jan Helge Andersen til nytt intervju med TV 2. Da fikk også han sagt sitt om de siste årenes utvikling i saken. Dekningen de siste årene oppleves å være noe i favør av Viggo Kristiansen, samtidig som det er tydelig at man har forsøkt å etterstrebe en balanse. Viggo Kristiansen har foreløpig ikke valgt å stille til intervju hos TV 2.

Niklas Lysvåg tror også et viktig aspekt ved hvorfor dekningen er annerledes nå, har å gjøre med hvordan krimjournalister jobber annerledes med kilder i dag.

«Antallet kilder redaksjonene har kontakt med nå, er langt større enn før. Selvfølgelig var det folk som var kjempedyktige med kilder tidligere også, men du skulle ikke publisere fire saker på nett, ha fire liver på nyhetskanalen og lage en solid pakke til 21-sendingen, noe til morgenen etter og spille inn tema til en debatt klokken 17.30. Utvalget av kilder var nok egentlig like stort, men det er større redaksjoner nå, flere journalister, og flere flater», sier han.

9. Gjenopptakelse – burde TV 2 gjort mer?

Med fasit i hånd er vel det enkle svaret på spørsmålet om TV 2 burde gjort mer, **ja**.

Samtidig: Når visste TV 2 og offentligheten nok til at man burde forstått at man sto overfor et justismord? Og hvilke faktorer var det som holdt TV 2 igjen? Når bør man la rettskraftige dommer ligge? Det er det vi skal forsøke å svare på i denne delen av rapporten.

Etter at dommen falt i februar 2002, var det ingen som hadde et særskilt ansvar for Baneheia-saken i TV 2. Niklas Lysvåg var leder for innenriksavdelingen i Oslo på tiden da de første begjæringene om gjenopptakelse kom, og han beskriver nettopp det, at ingen hadde eierskap til saken, som en viktig faktor.

«Det var ingen av reporterne i min gruppe som følte at de skulle ta over dekningen av Baneheia fra de som jobbet i Kristiansand, og de rapporterte til Bergen, mens vi satt i Oslo, så det var nok litt sånn at dette falt mellom alle stoler. I tillegg tenkte vi nok at «han prøver å få saken gjenopptatt som mange andre», men vi gikk ikke dypt nok inn i det», sier Lysvåg.

Trond Solvang var en av reporterne som jobbet i Kristiansand på denne tiden. Han husker at de tenkte over det, men at de slet med å se noe nytt i de første begjæringene. «Det er en begjæring om gjenopptakelse, og den skal tas på alvor, men da må det jo komme noe konkret, noe nytt. Det er jo kjempespennende om det gjør det. Har det kommet noen nye analyser, kommet noen nye DNA som bekreftet eller avkrefter, men jeg klarte ikke helt å finne det», sier Solvang.

Han forteller at han hadde noen samtaler med vaksjef om saken, også da nye begjæring ble levert, men at det ikke var den helt store stemningen for å gjøre noe stort på det internt i nyhetsredaksjonen.

«Det opplevdes som at advokat Sigurd Klomsæt endret et par setninger, og leverte inn en ny begjæring med en gang han fikk avslag. Han snakket på en måte fornuftig, men samtidig var det så voldsomt at vi ikke helt klarte ta ham seriøst», sier Solvang.

Kenneth Fossheim har i nyere tid lest den første begjæringen om gjenopptakelse fra 2008. Fossheim mener de mange begjæringene nok bidro til å føre til en tretthet hos journalistene.

«I den første begjæringen peker Klomsæt på noen åpenbare svakheter ved dommen, nemlig DNA-beviset og mobilbeviset, uten å bli hørt. Etter dette har jeg skjønnet det som at mange opplevde en tretthet da det stadig kom nye begjæringer om gjenåpning uten nye argumenter, utover det som gjaldt DNA og mobilbeviset. Det var jo disse to bevisenelementene som var bærende for gjenåpning», sier Fossheim.

Han har stor forståelse for at det må ha vært svært frustrerende for de som jobbet med gjenåpning, at de stadig fikk beskjed fra kommisjonen om at de ikke hadde funnet nye bevis, noe de åpenbart hadde.

Flere peker også på at Klomsæt ikke var den advokaten med høyest anseelse i Norge. Han var av Advokatforeningens disiplinærutvalg felt for brudd på god advokatskikk flere ganger, og mistet senere advokatbevillingen fra 2012 til 2014 på grunn av angivelige lekkasjer rundt 22. juli-saken. Klomsæts troverdighet kan ha bidratt til hvordan mediene vurderte hans begjæringer om gjenopptakelse.

I 2017 kom Bjørn Olav Jahr med en bok der han la fram en rekke bevis for Viggo Kristiansens uskyld. TV 2 gjorde ikke nevneverdig journalistikk på dette. Både Kenneth Fossheim og Niklas Lysvåg trekker fram måten Jahr skriver boken sin på, som en av årsakene til at mange journalister nok skygget banen. De omtaler at Jahr går aktivistisk til verks og skriver boken på en måte som er utradisjonell for en journalist ettersom han tydelig tar stilling til skyldspørsmålet.

«I den første boka til Jahr går han ut av rollen som journalist og blir aktør. Han sier jo rett og slett hva han mener, og trekker konklusjoner. Det som er irriterende i denne boka, er at han har mange gode poenger, så han hadde nok vært tjent med å holde litt igjen, og ikke skrive alle konklusjoner han selv trakk», sier Fossheim.

Samtidig understreker han at han forstår at nettopp denne bastantheiten kan ha vært litt av Jahrs poeng for å få oppmerksomhet rundt saken. Fossheim tror dette, i tillegg til en gjeldende oppfatning om at rett menn satt i fengsel, gjorde at ting ble som de ble.

«Jeg tror i bunn og grunn ingen har vært interessert i dette. Jeg tror vi har en skrudd oppfatning av at det er utenkelig at politiet, statsadvokaten og domstolen kan ta feil. Så jeg

tror ikke man har hatt noen vilje til å se på det, sammenholdt med at de som dekket saken den gang, nesten har hatt en bestemt oppfatning av at dette her er riktig», sier Fossheim.

Han får støtte fra kollega Gunnar Ringen Johansen i dagens krimgruppe i TV 2. Ringen Johansen er tydelig på at journalister som hadde ønsket å sette seg inn i saken, allerede i 2010 kunne ha kommet til samme konklusjon som i dag, basert på det som fantes av DNA-analyser og sakkyndigrapporter.

«Alle behandlet dommen som en fasit. Alle trodde dommen var riktig. Derfor ble det ikke gjort mer. Det er derfor vi sitter her», sier Ringen Johansen.

Også Niklas Lysvåg innrømmer at det på tidligere tidspunkt ikke har virket spesielt interessant å gå tungt inn i saken.

«Jeg tror de fleste redaktører og journalister trodde det var en riktig dom den gangen. Det at det tok en del år før første begjæring om gjenopptaking kom var jo også rart. Ville en uskyldig ventet fra 2002 til 2008 med å be om å få saken gjenopptatt? Men Viggo er jo tydeligvis en spesiell person, han har jo også nektet å få permisjoner fordi han mener at det vil være en slags erkjennelse av skyld», sier Lysvåg.

Karianne Solbrække ble nyhetsredaktør i TV 2 i 2016. Hun har tenkt mye på hvordan TV 2s journalister kunne kommet raskere på banen.

«Jeg tror det var en kombinasjon av at det er en rettskraftig dom, av hele tragedien, pårørendes rolle i det, som var overbevist om skyld, og det å skake opp de pårørende. Jeg tror at effekten de pårørende har, blir sterkere utover i forløpet», sier hun.

Solbrække mener også det ligger noe i hvordan journalister ser på rettskraftige dommer.

«Og det er jo en interessant diskusjon om at man ikke per definisjon kan gå inn og etterprøve alle rettskraftige dommer. På et eller annet nivå må vi ha respekt for rettskraftige dommer og at den dømmende makt skal eie den beslutningen. Så jeg tror at det er en del av det som jeg har problematisert mer de siste årene, for jeg mener at

nettopp domstolene er den siste hellige kua med tanke på statsmaktene. Det er forunderlig at ikke mediene er mer kritiske til rettskraftige dommer», sier hun.

På spørsmål til samtlige respondenter er de alle samstemte om at man aldri skal la rettskraftige dommer ligge dersom man mener den kan være feil, særlig ikke i saker med lange strafferammer.

«Vi må i utgangspunktet aldri tenke at vi skal la rettskraftig dommer ligge, men vi må jo ha tilstrekkelig informasjon som får oss til å tro at noe er galt», sier Niklas Lysvåg.

Solbrække synes også det er betenkelig at de som har avdekket justismord de siste årene, ikke er journalister i store mediehus.

Niklas Lysvåg understreker at Bjørn Olav Jahr brukte svært mye tid på å lese seg opp på dokumenter før han ga ut boka si.

«Jahr har jo brukt sikkert et år bare på å lese dokumenter. Det er jo faretruende for journalistikken, synes jeg, for dette er svært ressurskrevende», sier han.

– Handler det om ressurser? Er det derfor TV 2 ikke var på saken tidligere?

«Vi kunne gått inn i det dersom vi valgte å gjøre det. Hvis våre journalister i dag hadde kommet til meg og sagt de ville fordype seg i Orderud, for eksempel, hadde ikke jeg sagt nei. Hvis vi har ressursene, muligheten og viljen blant journalistene, er jeg positiv. Men det gjorde vi ikke den gang. Kanskje mest fordi det ikke var journalister som var interessert», sier Karianne Solbrække.

Nyhetsredaktøren er likevel veldig fornøyd med at TV 2s nåværende krimjournalister på eget initiativ begynte å jobbe med saken.

«Jeg er veldig glad og takknemlig for at vi har hatt journalister som gikk inn i saken på det tidspunktet vi gjorde, og jeg synes at TV 2 har kommet veldig godt unna den siste fasen. For meg er det tre faser, og de to første så kom vi ikke noe særlig godt unna det, i hvert fall ikke den midterste med gjennoptakningsbegjæringene, men i den siste fasen så mener

jeg at TV 2 har vært både nyhetsledende og gjort jobben sin, så jeg er veldig stolt av den journalistikken vi har gjort når krimteamet ble koblet på», sier hun.

Også Niklas Lysvåg er fornøyd med at hans folk koblet seg på, sent, men godt.

«Jeg skulle ønske vi hadde vært et par år tidligere ute med at krimgjengen hadde begynt med dette. Samtidig er jeg glad vi kjørte på da vi gjorde. Det er blitt en greie i samfunnet nå, at NRK ikke har vært på saken, mens TV 2 har vært det», sier han.

10. Andre flater

Selv om TV 2 på nyhetsplass i de første fasene av saken ikke ser ut til å åpne særlig opp for at Viggo Kristiansen var uskyldig, og i stor grad videreformidler påtalemyndighetens versjon, vil vi trekke fram at TV 2 på debattflatene hadde flere debatter som spant ut fra problemstillinger i saken. Dette har ikke vært en del av materialet vi har undersøkt, men henvises til i flere av nyhetssendingene som er referert til i denne rapporten.

Programmet «Tabloid» hadde 23. april 2001 strafferammen for overgripere som tema, og tre dager senere, 26. april 2001, var temaet «journalisters dekning av Baneheia-saken». Vi ser altså at problemstillinger ble problematisert og debattert, men utenfor TV 2s nyhetsplass. 7. januar 2002 var temaet i «Tabloid»: «Aktor og eksperter mener media var for forsiktige i omtalen av saken – gjør det at vi ikke forstår dommen?». 5. februar 2002 var tema for programmet hvorvidt jury-ordningen fungerte.

11. Dokumentar og podkast

Det har vært noen korsveier der TV 2 har hatt mulighet til å ta et annet valg enn det som ble fasiten. I 2018 ble Karianne Solbrække kontaktet av programavdelingen i TV 2 for å vurdere en pitch fra et produksjonsselskap. Dette var et dokumentarprosjekt basert på Bjørn Olav Jahrs bok, der det var tenkt at Jahr selv skulle ha fortellerstemmen på den ferdige dokumentaren.

«Dette ble løftet inn i redaktørmøtet med alle tre redaktørene, og vi diskuterte det mye. Jeg var usikker på om det var rett å gå for det. Mitt største ankepunkt mot pitchen var at det i utgangspunktet ble lagt fram at det kun var Viggos historie som skulle fortelles, hva som taler for at han er uskyldig. Jeg var tydelig på at dersom vi skulle gå for det, så måtte vi også få inn den andre siden, og vekke bevisene opp mot hverandre», sier Solbrække i dag.

Solbrække forteller at hun også så store utfordringer med de grafiske fremstillingene av voldtektene og drapene det ble lagt opp til.

«Her var det hensynet til de pårørende som ble tungtveiende. For produksjonsselskapet var tydelige på at dersom vi skulle fortelle historien skikkelig, så måtte vi fortelle om voldtektene og DNA-funnene. Dette syntes jeg var svært krevende på det tidspunktet», sier hun.

I tillegg til hensynet til de pårørende, og at dokumentarseiren virket noe ensidig, var det en tredje grunn Solbrække vektla.

«Det tredje var at TV 2 er et kommersielt selskap, og vi må sende en så stor og dyr produksjon sammen med reklame. Vi var redde for at TV 2 skulle bli beskyldt for å lage en true crime og kommersialisere på en så forferdelig sak», sier hun.

Svaret ble til slutt nei, hvor alle disse tre grunnene var tungtveiende, men avslaget kom også med en åpning for at man kunne vurdere å lage en dokumentar senere.

«Dette var i motsetning til NRK, som sa de aldri kom til å gjøre det. Vår innstilling var at det var for tidlig», sier Solbrække.

Hun forteller at hun hadde dialog med Ada Sofie Austegard underveis.

«Jeg var opptatt av at de skulle medvirke og hadde dialog med henne. Men ut over det ville ikke de pårørende ha stoppet meg fra å si ja til et slikt prosjekt, dersom jeg ville gått videre med det», sier hun.

– *Synes du i dag det var en feilvurdering å ikke gå for dokumentaren?*

«Jeg er åpen for at vi kunne ha tatt et annet valg, men jeg vil ikke nødvendigvis si at det er en feilvurdering på det tidspunktet, for det var sterke hensyn som gjorde at vi falt på det valget», sier Solbrække.

I 2019 kom en ny henvendelse. Det var journalist Christian Marstrander og Svein Tore Bergestuen som laget en podkast om saken, og de ønsket at en redaktør skulle ta ansvaret for den.

«Jeg ble overbevist av Svein Tore Bergestuen og Christian Marstrander om hvorfor den podkasten var viktig. Jeg hadde kjent på det en stund, og det hadde nok litt å gjøre med beslutningen om dokumentaren, om at det er noe her vi trengte å gå gjennom – en uro rundt at vi ikke gikk dypere inn i det. De hadde motivasjonen, de hadde kunnskapen, men jeg visste det ville bli kontroversielt. Det var høsten 2019. Da hadde vi hatt to kritiske artikler på dommen. Det var da vi begynte med systematisk journalistikk rundt saken», forteller hun.

Podkasten ble publisert, og Niklas Lysvåg var også blant dem som hørte gjennom før de ble publisert.

«I 2019 var vi nok kommet dit mentalt mange av oss, at dette var aktuelt. Det som kom fram i podkasten, var oppsiktsvekkende. Mye av det var jo basert på Bjørn Olav Jahrs materiale, men vi brukte også reporter Kenneth Fosheim til å dobbeltsjekke en del ting», sier han.

– *Var det sånn at formatet, med bare lyd istedenfor video, gjorde det enklere å gå for podkasten?*

«Ja, men jeg ga samme beskjed til dem som jeg hadde diskutert med Jahr rundt dokumentaren – vi kunne ikke bare ha Viggos historie. Alt måtte vektes. Og jeg ble fornøyd med resultatet, for vektingen ble bra», sier Solbrække.

12. Ekstern oppmerksomhet mot TV 2

12.01. Ulovlig bilde av Viggo Kristiansen

13. februar 2002, dagen straffeutmålingen ble forkynt i lagmannsretten, brukte TV 2 et videostrekk av Viggo Kristiansen i rettssalen. Bildet viste Viggo Kristiansen som tygget tyggegummi, og som virket uberørt av at han nettopp er idømt lovens strengeste straff.

Teksten i domstolslovens paragraf 131 a, det såkalt fotoforbudet, lyder følgende:

Under forhandlingene i straffesaker er fotografering, filmopptak og opptak for radio eller fjernsyn forbudt. Det er også forbudt å fotografere eller gjøre opptak av den siktede eller domfelte på veg til eller fra rettsmøtet eller under opphold i den bygning hvor rettsmøtet holdes, om han ikke samtykker.

Dersom særlige grunner taler for det, kan retten under hovedforhandlingen gjøre unntak fra forbudet når det ikke kan antas å ha uheldig virkning for behandlingen av saken og heller ikke andre hensyn taler avgjørende imot. Før tillatelse gis, skal partene ha anledning til å uttale seg.

Et bilde tatt i retten på denne måten er altså i utgangspunktet ulovlig. Likevel valgte TV 2 å sende dette i kveldssendingen samme dag.

Per Asle Rustad var en del av teamet som gjorde opptaket.

«Viggo satt jo der og småflirte under hele rettssaken. Det var verre i lagmannsretten enn i byretten, og vi hadde jo opplevd disse gutta på nært hold i lang tid» sier Rustad.

Dette var bakgrunnen for at han og fotografen tok initiativ til å filme Viggo Kristiansen ulovlig. «Vi ville vise det norske folk hva dette egentlig handlet om. Det var jo ikke lov, men vi gjorde det. Det klippet vi ble sittende med, det viste ham akkurat slik vi hadde opplevd ham under rettssaken. Så overlot vi til ledelsen å bestemme hvorvidt det skulle sendes eller ikke», sier Rustad.

Niklas Lysvåg var kveldsredaktør denne kvelden, men forteller at avgjørelsen om å vise bildet, var tatt av redaktører over ham. «Det var nok et viktig bilde for å seintere Viggo som et monster. Vi mente da at dette var riktig, til tross for at det var et brudd på loven, for å vise folk hvem Viggo Kristiansen var», sier Niklas Lysvåg i dag.

Han forteller at det som kveldsredaktør føles rart å sende bilder tatt på ulovlig vis, men at det var redaksjonell enighet om dette når avgjørelsen var tatt fra øverste hold.

TV 2 ble straffeforfulgt etter å ha vist bildet. Sjefredaktør Kåre Valebrokk fikk en bot på 25.000 kroner for å ha brukt bildet, men ble i Bergen tingrett frikjent, der begrunnelsen i dette tilfellet var at ytringsfriheten sto sterkere. Flere kritikere, blant annet Bjørn Olav Jahr, understreker at man viste Viggo Kristiansen mens han tygget tyggis da straffeutmålingen kom, men at man ikke viste ham knust da han ble dømt. Det er altså blitt noe diskusjon rundt hvor representative disse bildene egentlig var.

I dag mener Rustad det de gjorde den gang, var feil.

«Det var mange mennesker som kom til meg etter å ha sett det klippet og sa at de nå forsto hva Baneheia-saken handlet om. I ettertid ser vi jo at det ikke var så veldig smart. Jeg angret jo på det i dag, at jeg ikke var mer klarsynt og kritisk», sier han.

Saken mot TV 2 ble anket til Høyesterett. Høyesterett skrev i sin dom i 2003, der et knapt flertall frifant TV 2, følgende:

«Selv om hans opptreden umiddelbart etter domsavsigelsen var meget spesiell, kunne det være tvilsomt om dette i seg selv ville være tilstrekkelig til at det var nødvendig å begrense anvendelsen av forbudet etter artikkel 10. Men når disse forhold ble sammenholdt med forsvarerens kommentar til TV 2 om domfeltes opptreden kom saken i en annen stilling. Forsvareren brukte overfor offentligheten Kristiansens kroppsspråk som et argument for at Kristiansen var skuffet, med andre ord at han reagerte «normalt» på dommen. Når TV 2 hadde et filmopptak som i høy grad talte for at kroppsspråket sa noe ganske annet enn det forsvareren gav uttrykk for, måtte det være berettiget å vise opptaket som et korrektiv til forsvarerens uttalelse. Flertallet kom til at inngrepet mot Valebrokk innebar en krenkelse av artikkel 10, og at tingrettens frifinnelse var basert på riktig lovanvendelse.»

Daværende nyhetsredaktør Kjell Øvre Helland husker vurderingene rundt publiseringen godt. Han understreker at ytringsrett og innsynsrett er viktige forutsetninger for å hindre at urett blir begått i rettspleien, og at fotoforbudet i utgangspunktet er en krenkelse av ytringsfriheten.

«Helt konkret var det forsvarerens uttalelse om reaksjon på straffeutmålingen, sammenholdt med video av Kristiansen, som var bakgrunnen for avgjørelsen om å bruke bildet», sier Øvre Helland.

Han understreker at det var sjefredaktøren som tok beslutningen om publisering, men at han som nyhetsredaktør anbefalte å gjøre dette.

«Når dommen er feil, er også publiseringen feil. På publiseringstidspunktet var det ikke tvil om dommen var riktig. Dersom dommen var korrekt, mener jeg det hadde vært riktig å publisere klippet. Det var en reell og faktisk situasjon på tidspunktet», sier han.

– Tror du at publiseringen hadde noe å si for folks oppfatning av Viggo Kristiansen og skyldspørsmålet?

«Jeg tror publikum oppfattet ham som skyldig før dette klippet ble vist, og at det ikke hadde betydning for oppfatningen av skyld. Dommen var jo forkynt allerede», sier han.

– Hva tror du at ledelsens beslutning om å publisere dette, og dermed være villig til å gå i retten for det, gjorde med det redaksjonelle rommet for å stille spørsmål ved dommen i ettertid? I hvilken grad tenker du det var med på å begrense tanken blant journalister på at Viggo Kristiansen kunne være uskyldig, og at man skulle begynne å jobbe journalistisk med en slik innfallsvinkel?

«Jeg tror ikke at publiseringen av dette klippet hadde betydning ved at det styrte det «redaksjonelle rom». Klippet ble vist etter at dom var falt og etter at en massiv bildebruk hadde dominert i mediene over måneder. Tanken om hans uskyld framstår som en gradvis prosess der nye opplysninger over år skapte en ny tilstand som journalister og redaktører generelt ikke tok innover seg tidlig nok», sier Øvre Helland.

Han tilføyer imidlertid at publiseringen av videoklipppet, sammen med andre bilder og inntrykk, godt kan ha medvirket til at journalister og redaktører ikke trodde på Kristiansens uskyld da han ønsket få saken tatt opp på nytt.

12.02 - Journalistkonferanse til besvær

Viggo Kristiansens støttegruppe har omtalt reporter Trond Solvang flere ganger, blant annet på sin blogg 22. mars 2015. Her fremheves en sak Solvang skrev på TV2.no i 2010, med tittelen «Derfor ble Viggo Kristiansen dømt». Saken tar for seg elementene som førte til fellende dom mot Kristiansen i retten i 2001 og 2002.

Solvangs involvering i saken er også blitt omtalt i mediene, blant annet i fagbladet Journalisten, i forbindelse med en debatt i regi av Agder journalistlag i 2018. Da ble det trukket fram at Solvang angivelig delte ut et dokument der han pekte på bevis for at Viggo Kristiansen var skyldig. Solvang selv sier dette er direkte løgn og forklarer seansen på en annen måte.

Solvang ble spurt av Agder journalistlag om å delta under en debattseanse. Han ønsket å tydeliggjøre hva som faktisk skjedde under rettssakene. Han hadde i forkant av debatten i 2018 dialog med nyhetsredaktør Karianne Solbrække om sin deltakelse, og Solbrække leste også over det aktuelle dokumentet før han dro på debatten. Solvang opplyser at han har lest boka til Bjørn Olav Jahr flere ganger, av ren nysgjerrighet.

«Da jeg leste, tok jeg meg flere ganger i å tenke «det er ikke sånn jeg husker dette». Du skjønner ganske tidlig i boka at han har en oppfattelse, og da skriver du ut fra den oppfattelsen av saken. Da er du ikke nøytral, du er ikke journalist, da har du en mening, og det reagerte jeg litt på fordi Jahr har fått priser som journalist før. Her var han en aktør», sier Solvang.

Solvang hadde alle notatene sine fra rettssakene, og han gikk inn i disse og begynte å sammenlikne formuleringer Jahr hadde av ting som var blitt sagt i retten, med hvordan han hadde notert det.

«Da fant jeg en rekke ting som jeg mente var feil, eller som han ikke utdypet nok», sier Solvang.

Han laget derfor et dokument med en rekke punkter der han mente Jahrs fremstilling var feil eller mangelfull.

«Så var det denne berømmelige journalistkonferansen, hvor jeg ble utfordret til å komme, og jeg tok med meg ti eksemplarer fordi det var signalisert at flere ville ha det fysisk. Og så ble det en litt merkelig greie, for de prøvde å presse meg på hva jeg mente om skyld og ikke skyld, og det var jeg veldig tydelig på at ikke var min oppgave å si noe om. Jeg understreket likevel at jeg mente alle elementer ved saken burde komme fram», sier Trond Solvang.

Senere kommer det fram at Solvangs dokument er sendt til Gjenopptakelseskommissjonen.

«I ettertid så fikk jeg jo høre at noen, og hvordan vet jeg ikke, men noen har da sendt inn disse åtte sidene mine til Gjenopptakelseskommissjonen, og dette fikk Jahr høre, og han skrev da et tilsvarende, der jeg opplevde det som at han skulle ta meg, på 64 sider. Jeg står likevel for det jeg gjorde, for jeg sammenliknet bare mine notater med ting i hans bok», sier Solvang.

Karianne Solbrække bekrefter at hun var i kontakt med Solvang før debatten, og at hun godkjente dokumentet på forhånd.

«Vi ble enige om at dersom han skulle delta der, så måtte han være nøytral. Han renskrev notatene sine og hadde en ren faktagjennomgang av det som ble sagt i retten. Han hadde sittet i retten og fått et helhetsbilde, og det hadde ikke Jahr. Når jeg ser faktasjekken til Jahr i etterkant, skal jeg være ærlig på at det var ikke noe jeg reagerte på, for Trond gjorde det på en ordentlig måte», sier Solbrække.

Hun erkjenner likevel at seansen slo uheldig ut for TV 2.

«Jeg burde antakeligvis ikke sendt ham eller noen dit, men stått på prinsippet om at i utgangspunktet er det redaktører som skal stå i den situasjonen, for det ble brukt uheldig for både Trond og TV 2», sier Solbrække.

12.03 – Åsted Norge

Flere av fagekspertene i TV 2-programmet Åsted Norge har vært involvert i eller uttalt seg offentlig om Viggo Kristiansens domfellelse.

Bjørn Olav Jahr skrev i boken «Proessen mot Viggo Kristiansen» om hvordan Asbjørn Hansen via Åsted Norge-redaksjonen mottok tips om saken (2022, side 283).

Også Hanne Kristin Rohde, som var Åsted Norge-ekspert i flere år, har uttalt seg i offentligheten om saken, via et leserinnlegg i Klassekampen 5. desember 2019. Her kritiserte hun TV 2s publisering av podkasten «Baneheia».

Åsted Norge produseres av produksjonsselskapet Mastiff, men ligger under TV 2s redaktøransvar og sendes på TV 2s flater. Det er også flere TV 2-ansatte som har begynt å jobbe i programmet. Åsted Norge har aldri nevnt eller tatt for seg Baneheia-saken.

5. november 2022 publiserte TV 2 en artikkel på TV2.no med tittelen «Tipset om Viggo Kristiansen mens han satt i Stine Sofies stiftelse». Det ble her nøstet i Hansens styreverv i stiftelsen og koblingen til Gjenopptakelseskommissjonen, og det ble også trukket fram at han på denne tiden var ekspert i Åsted Norge. Flere andre stemmer, blant annet Espen Skoland, tidligere leder for Discovery i Norge, skrev i et leserinnlegg på Medier 24 13. april 2023 med tittelen «Hvorfor lukker pressen øynene for problematiske Baneheia-bindinger?» at koblingen virker uheldig. I dette innlegget insinueres det også at Hansen kan ha påvirket Karianne Solbrække til å stanse den tidligere nevnte Baneheia-dokumentaren, men dette blir avvist i et leserinnlegg av Solbrække og sjefredaktør Olav Sandnes samme dag.

Programredaktør Ida Kalheim er tydelig på at Åsted Norge har et tydelig konsept. «Programmet har tre innholdsstolper: Rene etterlysningssaker, «bak sperrebånd-saker» og «mysterium-saker». Baneheia-saken ble bredt dekket løpende på TV 2s nyhetsflater, og det var derfor ikke en naturlig sak for Åsted Norge å se nærmere på», sier hun.

Her får hun støtte av redaksjonssjef Asbjørn Olsen.

«Baneheia-saken ligger utenfor vårt programkonsept. Programmet dekker ikke den løpende nasjonale dagsorden innen kriminalitetsfeltet», sier han, og understreker at det ikke har vært snakket internt i redaksjonen om hvorvidt saken burde omtales i programmet.

Både Kalheim og Olsen er også tydelige på at deres innleide eksperter står fritt til å mene ting om samfunnsspørsmål i den offentlige debatten. Olsen understreker at ekspertkommentarene de kommer med under programmet er knyttet til innslag i programmet.

«Disse ekspertene står fritt til å delta i den offentlighet samtalen som finner sted utenfor programkonseptet, noe mange av dem gjør. De er ikke ansatt i Åsted Norge, men blir betalt for den tiden de bruker på programmet. Hansen og Rohde er i løpet av de siste årene byttet ut som eksperter som del av en fornyelse av programmet», sier Olsen.

– Har det vært tenkt at uttalelsene til disse eksperter kan svekke Åsted Norge og TV 2s omdømme, når disse ekspertene kan ha blitt oppfattet som aktører med et tydelig standpunkt?

«Ekspertene er ikke journalister og det er derfor ikke noe i veien for at de kan ha tydelige standpunkter», sier Olsen.

– Vi har vært vitne til flere justismord de siste årene, og det har vært snakket mye om at pressen har sviktet. Vil TV 2 revurdere sitt krimformat til å kunne ta opp i seg denne problematikken?

«TV 2 må, i likhet med andre medier, vurdere på hvilken måte vi har sviktet på justisområdet. Det ligger mye læring for pressen i Baneheia-saken. Både Åsted Norge og andre programformat blir stadig vurdert og endret», sier Kalheim.

13. Oppsummering

Vi har nå redegjort for TV 2s dekning av Baneheia-saken fra år 2000 og fram til i dag, samt flere sentrale elementer ved dekningen. Det er tydelig at det ble gjort mye godt arbeid rundt rettssakene, og at det var flere ytre faktorer som gjorde journalistenes arbeid vanskelig. Samtidig er det enkelte elementer vi gjennom dette arbeidet har identifisert, der TV 2 kunne stilt mer kritiske spørsmål og gått lenger. Ikke minst gjelder dette fasen rundt begjæringene om gjenopptakelsene fra 2008 og til 2019.

Vi har i det følgende forsøkt å formulere de elementene som kunne vært annerledes, og som var med på å påvirke TV 2s dekning av Baneheia-saken. Vi har delt dette opp i ytre faktorer, som TV 2 ikke kunne rå over, og interne faktorer, ting TV 2 burde og kunne gjort annerledes.

Ytre faktorer:

- Politiet fikk i stor grad fortelle den historien de ønsket. Arne Pedersen skal ifølge våre kilder for eksempel ha fortalt usannheter, som at det fantes fullstendig DNA på Viggo Kristiansen. Dette eksempelet førte til flere saker der TV 2 meldte dette. Journalister er i stor grad prisgitt at den informasjonen som kommer fra politiet, stemmer, og har i mange tilfeller ingen mulighet til å ettergå tekniske bevis.
- Gjennomgangen viser at tilliten til rettsvesenet, politi og påtalemyndighet bør være betydelig svakere enn den fremstår som i denne saken. Som nåværende krimjournalist Kenneth Fossheim uttalte det: «Vi har kanskje hatt mer tillit til dem enn de har gjort seg fortjent til».
- Gjennomgangen viser at dersom mediene hadde hatt større tilgang på dokumenter og kilder i saken, kunne journalister vært satt i bedre stand til å stille de kritiske spørsmålene man i ettertid ser burde vært stilt.
- De svært forskjellige strategiene til forsvarerne i saken virker å ha påvirket det etterlatte inntrykket etter pressedekningen av saken i stor grad. Tore H. Pettersen gikk ikke imot Jan Helge Andersens forklaring i media. Å ha en sterkere «fortellerstemme» på Viggo Kristiansens side kunne vært med å balansere opp det etterlatte inntrykket i mediene.
- De gjentatte gjenopptakelsesforsøkene ble ikke sett på som verdt å gå inn i. Dette kan ha sammenheng med den generelle oppfatningen av saken; at journalistene

ikke så det som en aktuell eller relevant problemstilling å utforske. Det kan også ha sammenheng med måten gjenopptakelsesbegjæringene ble gjort på, samt inntrykket mange journalister hadde av advokat Sigurd Klomsæt.

- De pårørendes rolle var sentral i sakens løp, og særlig etter 2008. At det var snakk om et justismord, var naturligvis svært kontroversielt, og de pårørendes behov ble ved flere korsveier veiet tyngre enn sannsynligheten for at Viggo Kristiansen var uskyldig dømt.

Det kan være vanskelig for en nyhetsredaksjon alene å snu en sak, dersom politiet kommer med fakta som viser seg å være feil, og domstol og forsvarere ikke spiller på lag. Når mediene ikke har tilgang på sakspapirer, er det vanskelig å ettergå. Samtidig er det medienes oppgave å stille spørsmål.

Selv om det ble gjort mye for å balansere opp dekningen, ønsker vi også å se på hva TV 2 kunne gjort annerledes i saken.

- TV 2s dekning av rettssakene var refererende og hendelsesstyrt og i stor grad preget av datidens refererende krimjournalistikk. Det kunne vært snakket med flere eksterne eksperter og vært satt på større ressurser for å belyse flere sider av saken, slik vi kun ser blir gjort med mobilbeviset. Det virker som at saken ble ansett for å være oppklart, og TV 2 så det som tilstrekkelig å dekke det meste av rettssakene med stort sett én reporter og én fotograf.
- Problematisering av bevisene: Det er ingen tvil om at bevisene skulle vært problematisert i større grad. Endringene i Andersens forklaring burde kommet fram, og det faktum at det eneste beviset det stilles spørsmål ved, er mobilbeviset, viser at man i stor grad ønsket å rydde av veien det som talte i Viggo Kristiansens favør. Som Karianne Solbrække er inne på, burde man brutt opp Andersens forklaring og gått gjennom den med den innstillingen at «hva hvis Viggo Kristiansen er uskyldig?».
- Selve drapshandlingene og overgrepene blir aldri beskrevet, og det blir heller ikke detaljene i Andersens forklaring. Begrunnelsen er at befolkningen skulle spares for dette, og dette var en avgjørelse tatt av TV 2s nyhetsledelse. I dette presseetiske hensynet mistet man også journalistikk på hvordan drapene ble begått, og hvem som kunne stå bak. Det ble ikke formidlet hvor DNA ble funnet, hvordan drapene

skjedde, og annen viktig informasjon som ville åpnet seernes forståelse av hva som faktisk skjedde. At saken opplevdes som så klar uten at detaljer som kunne by på tvil ble formidlet, gjorde nok at mange seere i mange år ble sittende med et inntrykk av at Viggo Kristiansen var skyldig.

- Vi ser gjennom dekningen en rekke påstander og formuleringer som åpner for nye spørsmål. Her kunne det også på tidlig 2000-tall vært stilt ytterligere spørsmål. Eksempler på dette står listet opp under punkt 5. Hva ble stilt av kritiske spørsmål til politi og påtalemyndigheten?
- Sementering av karakterene Jan Helge Andersen og Viggo Kristiansen. Det blir flere ganger tegnet et bilde av de to hvor Jan Helge Andersen beskrives som rolig og lett påvirkelig, mens Viggo Kristiansen beskrives som en som liker voldfilmer, er utagerende, har ADHD m.m. Det ble beskrevet hvordan Kristiansen likte å se voldfilmer fra han var barn, han likte å kle seg i dameundertøy og se på svært grove pornofilmer, hadde pornofilmer, blader og brosjyrer som inneholdt overgrepsmateriale, og han truet en onkel med Mora-kniv. Det er lite i dekningen av de to personlighetene som åpner for at Jan Helge Andersen har profilen til en gjerningsmann, langt mindre at han kan ha begått handlingene han har tilstått, alene.
- At TV 2 publiserte bildet av Viggo Kristiansen i lagmannsretten, bidro til en ytterligere sementering av bildet av Kristiansen som skyldig blant befolkningen.
- Det er en klar unnlatesessynd at TV 2 ikke gikk ordentlig inn i saken før i 2019. Allerede i 2010 fantes store deler av informasjonen som nå har fått Viggo Kristiansen frikjent. At TV 2 ikke evnet å drive kritisk journalistikk på dommen som etter hvert lå lenger og lenger tilbake i tid, er den største synden som ble begått, men også den som er vanskeligst å forklare. Tidligere nyhetsredaktør Kjell Øvre Helland forklarer det hele slik: «Tanken om hans uskyld framstår som en gradvis prosess der nye opplysninger over år skapte en ny tilstand som journalister og redaktører generelt ikke tok innover seg tidlig nok».

14. Konkrete endringer

Helt i starten av denne rapporten stilte vi spørsmålet som i dette arbeidet er viktigst: Hva kan TV 2 lære av denne saken? Svaret på dette er ikke enkelt, og vi vil i det følgende peke

på flere endringer som kan bidra til å sikre at dekningen av krim saker ikke får samme utfall i fremtiden. Et konkret råd vi til interne retningslinjer ønsker å komme med, er følgende:

Journalister som dekker alvorlige krim saker, må alltid se for seg at påtalemyndighetens versjon ikke stemmer. De må alltid stille seg spørsmålet: «Hva hvis personen er uskyldig?» og gjøre faktiske undersøkelser rundt denne muligheten.

Videre har vi forsøkt å peke på noen endringer vi mener må til for å unngå at noe lignende skjer, og hvor disse endringene må skje.

14.1 Endringer i TV 2: Kultur, bevissthet, forutinntatthet – og ressurser

På spørsmål om hva hun tenker er det viktigste vi kan lære av denne saken, sier nyhetsredaktør Karianne Solbrække at vi må jobbe bevisst med kultur og forutinntatthet internt i TV 2.

«Vi må jobbe med forutinntatthet, spesielt inn mot saker eller personer som vi ikke kan helt se for oss kan være skyldig, uskyldig, eller har rett. Det samme gjelder jo de rare folka som kan komme i resepsjonen i TV 2 med en stor brun konvolutt med masse skriblerier med kulepenn på, som vi kanskje litt for fort kaster i søppelbøtta. Jeg tror det handler mye om kultur og bevissthet, men kanskje også om rutiner. Vi må ha noen sjekkpunkter på hvordan sørge for å ikke per definisjon være autoritetstro i rettspleien», sier hun.

Niklas Lysvåg er tydelig på at Baneheia-saken har vist viktigheten av noen ganger å sette nye øyne på gamle saker. Han mener dette er det som har gjort at TV 2 har klart i stor grad å dominere saken de siste årene.

«De som har jobbet med saken for oss de siste årene, var barn da drapene skjedde. De hadde ikke historikken vi andre hadde», sier han.

Han mener også Baneheia-saken, sammen med Birgitte Tengs-saken, viser hvor viktig det er også innen krimfeltet å ha et bevisst forhold til at journalistene må jobbe kritisk med det de får presentert av informasjon.

Reporter Kenneth Fossheim trekker fram ledelse og retningslinjer som sørger for at man går inn kritisk i saker.

«Strukturelt mener jeg at vi, både journalister og ledere, sørger for å ha rutiner som gjør at vi alltid går samvittighetsfullt til verks når personer som er dømt for alvorlig kriminalitet, hevder sin uskyld, også etter at rettskraftig dom er avsagt. Det minste vi kan gjøre, er å lese argumentene til den domfelte og gjøre oss opp en mening om innholdet», sier han.

Trond Solvang trekker fram behovet for en systematisk djevelens advokat internt i redaksjonene, og å sette nok ressurser til å dekke store saker, selv om de skulle virke avklart på forhånd:

«På store saker, de virkelig alvorlige sakene, bør det være ett team som dekker daglig behov, og så må det være i hvert fall ett team til som jobber i kulissene bak. Så bør det være en reportasjeleder som kanskje er en djevelens advokat som hele tiden utfordrer det som man har tenkt til å lage», sier han.

Gunnar Ringen Johansen mener det er viktig at vi har spesialiserte reportere innen konkrete fagområder.

«Vi trenger mer av det, de som er spesialisert på krim, helse og politikk. Å kunne et fagområde godt vil gjøre journalistene bedre i stand til å gjøre jobben sin», sier han.

Per Asle Rustad mener det virkelig store problemet for mediene nok er ressurser og tid.

«Du må som reporter være veldig dedikert og engasjert, og ha interesse for detaljer, for å kunne avdekke noe via politidokumenter også. At vi har medier med ressurser, tenker jeg styrker rettssikkerheten i landet vårt», sier Rustad.

Karianne Solbrække sier det hadde vært mulig, med TV 2s ressurser, å gå inn i saken tidligere.

«Vi kunne gått inn i det dersom vi valgte å gjøre det, men det gjorde vi ikke den gang», sier hun.

14.2 Åpenhet i rettspleien

Flere kilder peker på behovet for at dokumenter ved tiltale skal tilgjengeliggjøres for journalister, slik som i Sverige. Da vil pressen settes i stand til å drive kritisk journalistikk på bevisene. Også lydopptak av rettsforhandlingene, samt utlevering av disse, er med på å sikre innsyn i domstolene.

«Det store problemet for media er mangel på innsyn. Jeg har dekket saker i Sverige og opplevd å kunne hente ut alle dokumenter i saken, og det åpner en helt annen verden til å ettergå. Det er klart at for at Bjørn Olav Jahr kan skrive bøkene sine, for eksempel, så trenger han tilgang til politidokumentene. Det hadde man ikke mulighet til å få i Baneheia-saken den gangen», sier Per Asle Rustad.

Dette er også Gunnar Ringen Johansen enig i.

«Hvis vi kunne fått alle dokumentene på bordet, ville vi kunne forberede oss på en helt annen måte. Vi ville få en helt annen forståelse av saken tidlig», sier han.

Trond Solvang mener dette var en av utfordringene, når han nå ser tilbake på dekningsen av Baneheia-saken.

«Den største utfordringen at vi ikke har tilgang til all informasjon. Vi får ikke muligheten til å vurdere om det som kom frem i retten faktisk er den fulle og hele sannheten, eller om det er vitner som kanskje burde være kalt inn som ikke er kalt inn, om det kanskje er noe forsvareren ikke har sett eller forstått. Det er nok den største utfordringen for oss, og kanskje også for samfunnet», sier han.

Nyhetsredaktør Karianne Solbrække advarer likevel mot at dokumenttilgang kan bli en hvilepute.

«Jeg har vært litt redd for å gjøre det til en hvilepute for medier, for det er lett å si at hadde det vært lydbåndopptak og hadde vi fått utdelt alle dokumentene i forkant, hadde kanskje ikke dette skjedd, men det er jeg redd for at det hadde gjort uansett. Men jeg er helt sikker på at journalister hadde gjort en bedre jobb hvis man hadde hatt tilgang til dokumenter på tiltale, som de har i Sverige, og muligheten til å få utlevert lydbåndopptak fra retten eller ta

opptak selv som man også kan publisere. Det tror jeg også hadde gjort det lettere for de som går tilbake i tid og gransker potensielle justismord», sier hun.

Hun understreker at det ikke nødvendigvis er i de store, profilerte sakene mediene begår de største syndene.

«Jeg tror ikke egentlig det er de store straffesakene som alle mediene er på, hvor faren er størst for rettssikkerheten. Jeg tror at det er de små som skjer hele tiden hvor ikke det er journalister til stede, som virkelig kan være krevende for sårbare folk hvor vi ikke er og overvåker», sier Karianne Solbrække.

Tidligere nyhetsredaktør Kjell Øvre Helland argumenterer sterkt for lovfestet tilgang til bevisoppgaver og hjelpedokumenter og rett til merinnsyn. Samtidig trekker han fram viktigheten av at mediene klarer å forvalte innsynet på en nennsom måte:

«Økt innsynsrett vil være krevende for mediene. Svenske eksempler viser at volumet av dokumenter i enkeltsaker kan være enormt. Innsyn skaper et større ansvar fordi kunnskapen blir større, ofte mer sensitiv og mer kompleks. Dilemmaene i dekningen blir flere. Det betyr at mediene må finne fram til en nennsom journalistisk praksis siden mye av den nye informasjonen kan være vanskelig å formidle», sier han.

Han understreker at det er andre offentlige myndigheter der man har funnet løsninger på innsyn i store og vanskelige saker, som i helsevesenet og offentlig forvaltning for øvrig.

«Offentlighet i forvaltningen har gitt et mer åpent samfunn og et mer velfungerende demokrati. Større innsyn i strafferettspleien og en klok tilnærming til denne økte tilgang på innsyn vil kunne hindre at urettferdighet skjer i enkeltsaker», sier Øvre Helland.

14. 3 Domstolenes tilgjengelighet

Mer overordnet trekker flere fram behovet for et endret syn på maktkritisk journalistikk overfor den tredje, dømmende, statsmakt.

«Påtalemyndighet og domstoler er jo suverene. Jeg tror at alle personer med makt skjærer seg når de vet at de blir fulgt med på. Det er jo hele poenget med en fri presse. Det er derfor vi har et demokrati, fordi vi har en veldig velfungerende presse. Når ikke den fungerer godt nok, og det ikke er tilrettelagt godt nok for pressen i rettssystemet, svekkes funksjonene», sier Karianne Solbrække.

Hun viser til at tilgangen på domstol og politi i stor grad er dårlig.

Dette er Kenneth Fossheim enig i. Han mener politiet i dag tolker taushetsplikten sin for strengt, og at en del kan gjøres innenfor dagens rammer.

«Når det gjelder taushetsplikt, så tenker jeg det er et problem at det er straffbart å gi ut for mye informasjon, men ikke for lite. Jeg mener politiet tolker taushetsplikten for strengt. Jeg mener absolutt de har rom til å dele mer», sier han.

Han forteller at han har forsøkt å få dommere til å kommentere dommer flere ganger.

«Da får du døra i trynet. De svarer aldri på spørsmål rundt hva som skjer bak lukkede dører. Det er kjempeproblematisk», sier Fossheim.

Fossheim er tydelig på at det dommerne i dag kommer med, sees på som en fasit.

«Det burde i mye større grad vært tilgang på dommene, slik det er med stortingspolitikere og regjeringsmedlemmene. De har så mye makt, men får aldri kritiske spørsmål fra pressen.»

Også Gunnar Ringen Johansen mener domstolene får for stor tillit, uten at noen kan se dem i kortene.

«Nå skal vi ikke bli for konspiratoriske og se spøkelser på høylys dag, men det er en grunn til at de har høy tillit. Vi skal ha tillit til domstolen, men vi må lese dommer grundig og være kritiske til det som står og ikke nødvendigvis se på dommer som en fasit. Domstolen skal vekte bevis, ikke finne sannheten. De fleste drapssaker ender med dom, og det er det god grunn til. Ofte er det jo en åpenbar sak», sier han.

Han understreker at å ta ut tiltale er et sterkt maktmiddel fra myndighetenes side.

«Dersom noen da blir utsatt for dette maktgrepet og hevder uskyld, så tenker jeg det er pressens oppgave å bli med på å vekke opp for den personen som står alene med en eller to forsvarere mot en massiv påtalemyndighet som har kun én jobb – å få deg dømt. Da må vi balansere det», sier han.

Per Asle Rustad er opptatt av at alle i Norge blir kontrollert – i hvert fall alle unntatt domstolene.

«Det blir aldri undersøkt om dommerne har gjort en god jobb eller ikke, eller om de har gjort en riktig bevisvurdering. Det skjer aldri. Derfor tenker jeg at journalister aldri skal la rettskraftige dommer ligge hvis de har en følelse av at noe er galt og det er en alvorlig dom for den domfelte», sier han.

Kenneth Fossheim har jobbet med krimjournalistikk i syv år. Han forteller at det har skjedd en stor endring i bevisstheten rundt nettopp disse spørsmålene på den tiden.

«Det har kommet en ordentlig true crime-bølge, og den har blitt utskjelt og ledd av, men jeg tror den har bidratt til en betydelig økt bevissthet rundt at det skjer justisfeil i Norge. Det skjer oftere enn vi tror. Jeg er ikke i tvil om at vi er mer kritiske til påtalemyndigheten nå enn man var før», sier han.

15. Presseetikk

Dekningen av Baneheia-saken reiser spørsmålet om man må revurdere hvilke hensyn man vektlegger tyngst i presseetikken. Baneheia-saken representerer et klassisk etisk dilemma, der ulike tungtveiende hensyn står opp mot hverandre.

I saken valgte TV 2, og et samlet norsk pressekorps, å legge vekt på saklighet og omtanke, hvordan omtale virker på ofre og pårørende, to små uskyldige barns ettermæle, å unngå stigmatiserende omtale, og andre aktverdige presseetiske hensyn.

I jakten på å gjøre det gode, mistet man Vær varsom-plakatens punkt 1.5 av syne, om at det er pressens oppgave å beskytte enkeltmennesker og grupper mot overgrep eller forsømmelser fra offentlige myndigheter og institusjoner. Det er et ironisk paradoks at dette skjedde.

Vi mener at en levende presseetisk diskusjon kan bidra til å forhindre at dette skjer igjen.

16. Tilsvar

Dette er en rapport utarbeidet for å undersøke TV 2s dekning av Baneheia og eventuelle læringspunkter. Vi har likevel ikke kunnet skrive denne rapporten uten også å peke på eksterne faktorer som har påvirket TV 2s dekning.

Derfor har vi innhentet tilsvar fra dem som blir omtalt i rapporten. Det er her snakk om Agder politidistrikt, samt Arne Pedersen og Geir Olaf Hansen personlig, Ada Sofie Austegard og Stine Sofies stiftelse, forsvarerne Ben Fegran og Tore H. Pettersen, advokat Sigurd Klomsæt, Bente Mevåg og Domstoladministrasjonen. Vi har også forsøkt å få Asbjørn Hansen i tale.

Arne Pedersen har ikke ønsket å uttale seg i saken. Det har heller ikke **Sigurd Klomsæt** eller **Geir Olaf Hansen**.

Agder politidistrikt kommer med følgende kommentar til elementene som omhandler dem i rapporten, ved politimester Kjerstin Askholt:

«Viggo Kristiansen har urettmessig sittet veldig mange år i fengsel, og vi må bære vår del av ansvaret for det. En moderne rettsstat har et ansvar for å ivareta rettssikkerheten til de som mistenkes, siktes og dømmes i straffesaker. Det har vi totalt sett ikke klart å ivareta for Viggo Kristiansen. Det er nå satt ned en kommisjon av Justis- og beredskapsdepartementet som skal granske Baneheia-saken, og så lenge dette pågår, blir det ikke naturlig for meg å kommentere denne saken nå. Vi skal som politidistrikt gå ydmykt inn i den eksterne gjennomgangen med et oppriktig ønske om å finne svar, og å lære av denne tragiske saken. Pressen har et viktig samfunnsoppdrag med å ettergå og

avdekke kritikkverdige forhold. Vi imøteser alle evalueringer av Baneheia-saken i pressen som kan bidra til lærdom og svar.»

Ada Sofie Austegård har fått fremlagt delene av rapporten som omhandler de pårørende og hennes rolle. Hun ønsker ikke å komme med en kommentar til dette.

Tore H. Pettersen sier følgende om det som skrives om hans rolle i saken:

«Viser til det som er oppsummert om min rolle i media om Baneheia-saken. Jeg minner om at jeg i tillegg til mobilbeviset som viste at min klient ikke kunne ha vært på åstedet, også var klar på at det ikke var noe DNA-bevis som knyttet min klient til saken – til tross for at påtalemyndigheten uriktig framla i intervju med pressen at det var funnet DNA-profil som knyttet min klient til handlingene. Jeg gjentok dette flere ganger overfor pressen.

Foruten en uriktig forklaring fra Jan Helge – som jeg påpekte at var uriktig – uten å diskutere forklaringen i detalj med pressen – fremhevet jeg min klients uskyld. Dette ble vanligvis sitert som at min klient nektet straffskyld.

Det var lite respons hos pressen for at det ikke forelå DNA som knyttet min klient til handlingene, og det var heller ikke respons om mobilbeviset før dette ble forklart i retten.»

Ben Fegran har fått oversendt det som skrives om han, men ønsker ikke uttale seg om saken.

Seniorrådgiver Tage Borøchstein i Domstoladministrasjonen skriver følgende om kritikken som kommer av domstolene:

«Kommentarer til punkt 14.3. om domstolenes tilgjengelighet:

Når det gjelder tilgang til dommere og deres kommentarer til dommen, må det en lovendring til for at dommeren skal kunne kommentere fra rådslagning og stemmegivningen (hvor innholdet i dommen bestemmes). Vi er ikke kjent med at det har vært vurdert.

Straffeprosessloven § 31 sier i dag at:

«Har retten flere medlemmer, skal den holde rådslagning og stemmegivning for stengte dører før dom blir avsagt, såfremt de ikke straks blir enige om avgjørelsen.

Bare protokollføreren har adgang til å overvære rådslagningen og stemmegivningen om ikke rettens leder gir særlig tillatelse til andre som av hensyn til sin juridiske utdanning eller av liknende grunner ønsker å være til stede.»

Når det gjelder å kommentere selve dommen, har den tradisjonelle oppfatningen vært at det dommerne har å si, står i selve dommen og at det det ikke bør kommenteres utover dette. Dommen er selve konklusjonen på dommerkollegiets samlede vurdering, og tilleggskommentarer kan lett misforstås og så tvil om innholdet i avgjørelsen. Den norske Dommerforening har i sin håndbok Dommerne og mediene (2012) pekt på at dette kan nyanseres blant annet når det gjelder å imøtegå åpenbare misforståelser i medieomtalen av dommen, orientere om hva dommen går ut på eller for å forklare prosessreglene.

I tillegg har etableringen av Dommernes mediegruppe hatt som mål å tilby journalister et verktøy for å

- hjelpe journalister til å forstå en rettsavgjørelse.
- gi kommentarer eller uttalelser om en rettssak eller rettsavgjørelse.
- gi bakgrunnsinformasjon om rettsprosessen eller domstolenes arbeid.

Vi viser også til at professor Ragna Aarli i 2021/22 gjorde en enkeltpersonutredning om dokumentoffentlighet i straffesaker. Utredningen var bestilt av Regjeringen Solberg. Forslaget åpner for at det er domstolene som skal ta stilling til dokumentinnsyn i verserende straffesak, mens politiet skal overta ansvaret i en avsluttet straffesak. Denne saken står som under behandling på regjeringen.no.

Når det gjelder lyd og bildeopptak, har Domstoladministrasjonen lenge jobbet for å få midler til utstyr for følge opp straffeprosessloven § 23 og tvisteloven § 13-7 sine bestemmelser om opptak.

Domstoladministrasjonen har ellers tatt flere initiativ for å forenkle og modernisere reglene om offentlighet i rettspleien, men vi anser det som utenfor temaet for denne TV2-evalueringen å gå i detalj om disse.»

Bente Mevåg har fått fremlagt de delene av rapporten der hun omtales. Svar på dette er sendt av Arne Moland, advokat ved Oslo universitetssykehus:

«Bente Mevåg, min tidligere kollega, har gitt meg tilgang til din e-post nedenfor. Som advokat ved sykehuset bistår jeg også ansatte ved sykehuset i tilknytning til spørsmål som reises i medier vedrørende deres yrkesutøvelse. Dette gjelder også tidligere ansatte (Bente Mevåg ble i 2019 pensjonert fra sin stilling ved Oslo universitetssykehus).

Du ber om hennes kommentarer i tilknytning til hennes rolle som sakkyndig vitne i Baneheia-saken i 2000 og 2001 (Kristiansand tingrett, Agder lagmannsrett). Nå er det slik at aktører i rettsapparatet ikke skal gi redegjørelser i media om utførte oppdrag eller innholdet i avsagte dommer, hva en dommer har hensyntatt, hva de har uttalt i sine forklaringer som sakkyndige vitner, hvilken bevisførsel som ble vektlagt etc. Som aktør i rettsapparatet, dvs. som sakkyndig vitne i straffesaker, ønsker ikke Bente Mevåg å gå på akkord med dette prinsippet. Nå er det slik at det er åpnet for granskning av ulike sider av håndtering av Baneheia-saken. Bente Mevåg vil – i likhet med en rekke andre aktører som hadde befatning med sakskomplekset – selvfølgelig forklare seg for offentlige granskningsutvalg som oppnevnes for å gjennomgå/evaluere sakshåndteringen.

Bente Mevågs befatning med Baneheia-saken har tidligere vært kommentert i media, og det har også vært fremsatt diskrediterende uttalelser mot henne som ikke har rot i de faktiske forhold, f. eks i Dagsavisen. I denne forbindelse fant Oslo universitetssykehus, som arbeidsgiver, det riktig å forsøke å korrigere det uriktige faktum som er lagt til grunn i noen medier. Jeg finner det riktig å vedlegge kopi av en avisartikkel, som ikke for lang tid siden ble publisert i Dagsavisen. Denne ble utarbeidet av meg sammen med to andre kolleger.

Som det fremgår av artikkelen, ble DNA-spor fra de to ofrene i Baneheia analysert ved et laboratorium i Spania, dvs. ikke av rettsmedisinere i Norge. Bente Mevågs rolle i saken var utelukkende å redegjøre i retten for innholdet i den spanske rapporten. Innholdet i hennes

forklaringer i Kristiansand byrett og i Agder lagmannsrett i 2000 og 2001 ble gjengitt i blant annet nrk.no og Adresseavisen. Hva hun uttalte den gang, følger av den vedlagte artikkel, som ble publisert i Dagsavisen tidligere i år. Som det her fremgår, påpekte Mevåg i retten i 2000 og 2001 at det ifølge den spanske rapporten ble funnet spor etter to menn, men at disse ikke kunne knyttes direkte opp mot de to tiltalte og dermed ikke kunne tjene som selvstendige bevis. Domstolen måtte derfor vurdere skyldspørsmålet ut fra en helhetsvurdering av de fremlagte bevis. Det er ellers viktig å være oppmerksom på at materialet som ble gjenstand for DNA-analyser i Spania, ble forbrukt, noe som har ført til at det i ettertid ikke har vært mulig å foreta nye analyser av samme materiale.

Så til den del av TV2's Baneheia-evaluering som er sendt til Bente Mevåg. Jeg har etter hvert ervervet meg kunnskap om saksgangen i Kristiansand byrett og Agder lagmannsrett i 2000-2001, som også inkluderer Mevågs rolle i saken, hva hun forklarte etc. I den del av utkastet til evaluering som ble sendt til Mevåg, følger det en uttalelse fra Per Arne Rustad. Ifølge Rustad skal Mevåg ha forklart seg bombastisk i retten. Dette er vanskelig å forstå all den stund Mevåg i retten understrekte at analyseresultatene ikke var identifiserende på personnivå og at rettens vurdering av skyldspørsmålet derfor måtte baseres på en helhetsvurdering av fremlagte bevis. Nå kan det selvfølgelig være at Rustad ikke oppfattet Mevågs gjennomgang av innholdet i den spanske rapporten korrekt, noe som kan være naturlig all den stund at DNA-analyser er basert på avansert vitenskap som de færreste har innsikt i. Det eventuelle forhold at Mevågs sakkyndige forklaring i retten ikke ble oppfattet korrekt er uansett ikke noe hun kan lastes for. I forhold til Rustads, Trond Solvangs og Gunnar Ringen Johansens kommentarer om at journalister den gang ikke hadde forutsetninger for å stille kritiske spørsmål om hvilke spørsmål som kunne vært stilt hva angår innholdet i den spanske DNA-rapporten, kan det stilles spørsmål om hvilke relevante spørsmål som eventuelt kunne ha vært stilt i 2000-2001. Det anføres i utkastet til TV 2s evaluering også at man den gang kanskje burde ha laget en sak på hvorfor ikke noen fra det spanske laboratoriet kom for å vitne i retten. Til dette er å bemerke at Mevåg i sin sakkyndige forklaring kun refererte til laboratoriets rapport. Analyseresultatene hadde neppe blitt annerledes om de hadde vært presentert på spansk eller engelsk.

Flere vil mene at medier i dag i for stor grad vektlegger DNA-bevis som årsak til domfellelsene i byretten og lagmannsretten. I den forbindelse kan det vises til Gjenopptagelseskomisjonens rapport (side 352) der det uttales at juryen synes å ha

avgjort skyldspørsmålet i forhold til Viggo Kristiansen på grunnlag av den samlede bevisførsel i sakene, herunder forklaringene fra de to tiltalte og en rekke vitner.

Jeg registrerer at flere medier nå er i ferd med å evaluere sin egen rolle i dekningen av Baneheia-saken og at medier velger å publisere evalueringsrapporter i tilknytning til sin egen dekning av sakskomplekset. Jeg legger til grunn at medier i dag, etter beste evne, vil forsøke å unngå feil som tidligere ble gjort i omtalen av saken, f. eks å unngå ubalansert/uriktig omtale av ulike aktørers befatning med saken. Siste ord om Baneheia-saken er neppe sagt, og det kan ikke ses bort fra at det er betydelig risiko for at det i ettertid kan bli stilt spørsmålsteget ved rettmessigheten av kategoriske utsagn som fremsettes i dag.»

Vi har også oversendt avsnittet om Åsted Norge til **Asbjørn Hansen**, som ikke har ønsket å uttale seg om dette.

17. Ordliste

Underveis i rapporten bruker vi enkelte interne begreper som for eksterne lesere kan være ukjente. Her forklarer vi hva begrepene betyr.

VB: Står for videobånd. Dette er en reportasje som sendes på TV med speak, synker og bilder.

Kom: Melding som leses opp av anker i studio, ofte med relevante bilder som sendes mens anker leser.

Speak: Reporters stemme i en reportasje.

Synk: Et intervjustrekk med en person.

Headlines: Den korte introduksjonen av saker som er i starten av hver nyhetssending.

18. Kildeliste:

Jahr, Bjørn Olav (2022): «Prosessen mot Viggo Kristiansen», 2022; Oslo

Rohde, Hanne Kristin: Klassekampen; <https://klassekampen.no/utgave/2019-12-05/refser-krim-podkast> . 5. desember 2019

Skoland, Espen (2023): «Hvorfor lukker pressen øynene for problematiske Baneheia-bindinger?», Medier 24: <https://m24.no/ada-sofie-austegard-asbjorn-hansen-baneheia/hvorfor-lukker-pressen-oynene-for-problematiske-baneheia-bindinger/602229> , 13. april 2023.